

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Ramūnas Šaškevičius

Karjeros edukologijos magistrantūros studentas

**POSTMODERNISTINĖ VISUOMENĖ - IŠŠŪKIS MENININKŲ, KŪRYBOS
SFEROS DARBUOTOJŲ, KARJEROS PROJEKTAVIMUI**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė

prof. habil.dr. Audronė Juodaitytė

Šiauliai, 2012

Darbas originalus .....Ramūnas Šaškevičius

TURINYS

SANTRAUKA.....	
ĮVADAS.....	3
1. MENININKŲ – KŪRYBOS SFEROS DARBUOTOJŲ KARJEROS PROJEKTAVIMO TEORINIS APIBŪDINIMAS.....	7
1.1. Karjeros projektavimo postmodernistinėje visuomenėje teoriniai pagrindai.....	7
1.2. Menininkas Lietuvos „meno lauko“ kontekste.....	10
1.2.1. „Meno lauko“ dalyvių įtaka menininko profesinėje veikloje.....	12
1.2.2. Radikalumas menininko profesijoje.....	14
1.3. Postmodernizmas. Meno ir menininko paskirtis postmodernistinėje visuomenėje.....	17
1.4. Karjeros projektavimo priemonės ir veiksniai.....	20
2. TYRIMO METODOLOGIJA	23
2.1. Tyrimo metodai ir struktūra.....	23
2.2. Tyrimo organizavimas.....	25
3. MENININKŲ KARJEROS PROJEKTAVIMO EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI...27	
3.1. Menininko profesijos pasirinkimo, svarbos Lietuvai bei sukurto kūrinio pateikimo vartotojams kokybinis tyrimas.....	27
3.1.1. Dėstytojų patirtis.....	27
3.1.2. Studentų patirtis.....	30
3.2. Edukacinis pasirengimas universitete	36
3.3. Menininko – postmodernisto palaikymo visuomenėje veiksniai.....	38
3.4. Menininko avangardisto bruožai bei avangardistinio lūžio galimybės universitete	42
3.5. Radikalios krypties menininko asmenybės bruožai bei vidiniai išgyvenimai.....	46
3.6. Menininko karjeros projektavimo galimybių Lietuvoje bei emigraciją skatinančių veiksnių kokybinis tyrimas.....	49
3.6.1. Dėstytojų patirtis.....	50
3.6.2. Studentų patirtis	52
IŠVADOS.....	55
REKOMENDACIJOS.....	57
LITERATŪRA.....	58
PRIEDAI.....	61

...Laisvę žmogus patiria pasirinkimo („arba-arba“) situacijoje, kada prieš jo akis veriasi nevaržomo apsisprendimo galimybė, savikūros perspektyva, taip pat ir laisvo rinkimosi alternatyva...

(S.A. Kierkegaard'as)

IVADAS

Menas, kaip viena iš pirmaujančių žmogaus veiklos sferų, dvasinės kultūros dalis, užima bene pagrindinį vaidmenį žmonijos vystymosi raidoje. Šiuolaikinė meno sistema, bendradarbiaudama su švietimo sistema, kuria ateities visuomenės vizijas. Menininkai šioje sistemoje yra vieni iš svarbiausių dalyvių, susijusių su meno gamyba ir platinimu. Maža to, menininko profesija įdomi dar ir tuo, jog dalis jaunosios kartos bodisi bendra nusistovėjusia tvarka, ir būtent šioje terpėje radikaliai menininkui atsiranda galimybė sušvelninti trintį. Menininkų darbai per egzistencializmo prizmę bando paaiškinti žmogaus buvimą ir jo vietą pasaulyje. Netinkamos sistemos tobulinimas dažniausiai būna radikalus, o menininkas - revoliucinis veikėjas. Tačiau istorija rodo, kad bet kokia revoliucija „suėda“ savo vaikus, todėl menininko veikla gali būti pasmerkta nugincijimui. Postmodernaus radikalumo proveržis pasmerkia menininką laikinam naujumui, laikinam pripažinimui bei laikinoms privilegijoms. Pasak L. Donskio (2001) *arba-arba situacija kone tobulai nusako žmogui imanentišką, t.y. prigimties sąlygotą ir jam būdingą, dilypumą, buvimo pasaulyje nuolatinį prieštarumą, taip pat ir iš jo kylančius dramatiškumą bei tragiškumą.*

Tyrimo aktualumas – šiandien, šiuolaikiniame mene vykstantys procesai, postmodernistinė visuomenę verčia manyti, jog „mene viskas leidžiama“, o tradiciniai estetiniai kriterijai nebepajėgia pasverti visų meno akibrokštų bei keistenybių. Negana to, tarp estetikos kategorijų prasibrauna ir kietos rinkos kategorijos. Individui vis sunkiau susiorientuoti kas vyksta tame margame, difūziškame postmoderno meniniame gyvenime. Postmodernioje visuomenėje karjeros planavimas yra gana aktualus. Karjera daugeliui žmonių yra svarbus veiksnys, apibūdinantis gyvenimo kokybę bei patenkinantis daugumą žmogaus poreikių. Tampa aktualu ir įdomu susipažinti su menininko karjeros galimybėmis postmodernioje visuomenėje. Žinoma, jog menininko žmogiškąjį ir profesinį likimą daugiausia lemia pripažinimas. Tačiau menininkai, kurie bando propaguoti radikalų meną, kurie išreiškia protestą prieš žmogaus teisių nepaisymą, biurokratizmą, abejingumą, socialinį teisingumą, žodžio laisvės tildymą, dažnai būna vartotojiškos visuomenės paneigiami. Taigi, bendra visuomeninė, politinė, ekonominė situacija, pagimdžiusi menininką, kuris įsdrįso savo darbais atspindėti esamą situaciją, dažnai patį apšaukia supuvusiu, nurodant, kad tai tik menininko kaltė ir primetant atsakomybę tik menininkui. Šie veiksniai neabejotinai įtakoja menininko tolimesnę

karjerą. Tampa įdomu kodėl individai pasirenka menininko profesiją pasmerkdami save paneigimui, išankstiniam angažuotumui, arba pasiremia ateities vizijomis. Šiandien mūsų šalies universitetai, rengdami įvairių sričių menininkus, atlieka edukacinę funkciją, suteikdami menininkui institucinį, kultūrinį kapitalą. Tačiau to nepakanka. S. Doblytės (2011) atliktame tyrime, respondentai akcentuoja Europos šalių meno patirtį, kur švietimo įstaigos suteikia ne tik kokybišką mokslą, bet ir duoda patirties, kaip veikti meno lauke, sudaro sąlygas įsitvirtinti ir ištraukti į gana uždara meno lauką. Tai gana aktualu, nes „meno lauko“ tyrimų sociologijos, edukologijos kontekste Lietuvoje nėra daug. Apie tai menotyrininkė S. Trilupaitytė pažymi, jog „*socialinių mokslų pastangos apibūdinti Lietuvos meno lauką vis dar gana menkos*“. Ir tos menkos pastangos iširti meno kūrėjų tapatumą nepaliečia jaunosios kartos, kuri savo meninę karjerą pradėjo jau nepriklausomoje Lietuvoje. Pagal E. Krukauskienę ir kt. (2003), atliktas sociologinis menininkų tyrimas parodė, jog vyresniems menininkams labai svarbus institucinis įvertinimas. Šiuolaikiniams kūrėjams jis jau nėra toks svarbus, todėl institucinio pripažinimo įvertinimas nevienareikšmis, dažnai tampantis tik materialinio atlygio šaltiniu. Atsižvelgiant į meno sociologijos ir meno lauko tyrimų Lietuvoje trūkumą, naujas ir aktualus S. Doblytės tyrimas „Lietuvos meno laukas : jaunųjų meno kūrėjų požiūris“, kuris buvo atliktas 2010 m. Vilniaus dailės akademijoje. Tyrimo metu paaiškėjo, kad pripažindami meną esant elitine sritimi, reikalaujančia specifinio kultūrinio kapitalo, jaunieji kūrėjai atsiduria prieštaringoje situacijoje, atsiskirdami tiek nuo dominuojančios, tiek nuo dominuojamos klasės.

K. Turauskaitė (2009) atliko atvejo analizę apie universiteto dailės specialybės absolventų karjeros projektavimo kompetencijas ir ekspektacijas karjerai. Tyrimo metu nustatyta, jog dailės specialybės absolventai neturi pakankamai žinių ir gebėjimų karjeros projektavimo srityje, kurie būtini siekiant sėkmingai integruotis į darbo rinką ir patenkinti sėkmingos veiklos ekspektacijas.

Menininkų karjeros tyrimų Lietuvoje nėra daug, tad iširti šiandienos menininkų karjeros projektavimo galimybes, atskleisti bent jau iš dalies menininko karjeroje vykstančius procesus, verta ir įdomu. Šiandienos menininkas suvokia, jog vartotojiškumas eliminuoja bet kokias dvasines, moralines vertybes priešpastatydamas į pirmas gretas materializmą. Nūdienoje ne laisvas menininkas, o institucija formuoja nuostatas, kurios yra pagrindinė įsitvirtinimo aplinkoje priemonė. Menininkai tampa priklausomi nuo savo „šeimininkų“, honorarų, privilegijų, kai kurie suvokia savo veiklos laikinumą, palūžta dvasiška, patampa vartotojiškos produkcijos leidėjais arba tiesiog emigruoja.

Tyrimo problema – kaip postmodernistinės visuomenės iššūkiai nulemia menininko, kūrybos sferos darbuotojo, karjeros projektavimo galimybes ?

Probleminiai klausimai :

1. Kokia situacija yra šiandienos menininkų meno lauke, postmodernistinės visuomenės įtakoje ?

2. Kiek menininko karjera priklauso nuo švietimo įstaigoje suteiktos edukacinės funkcijos bei gautos atitinkamos kvalifikacijos, ir kiek priklauso nuo paties menininko pašaukimo bei jo talento.

3. Kuo menininko profesija reikšminga Lietuvai ir kokias karjeros galimybes turi menininkas Lietuvoje?

Tyrimo hipotezė – tikėtina, kad menininkai, kūrybos sferos darbuotojai priima postmodernistinės visuomenės iššūkius ir išvelgia juose naujas karjeros galimybes.

Tyrimo objektas – menininkų karjeros projektavimas postmodernistinėje visuomenėje.

Tyrimo tikslas – ištirti menininkų karjeros projektavimo galimybes postmodernistinėje visuomenėje.

Tyrimo uždaviniai :

1. Teoriškai apibūdinti menininko, „meno lauko“ sampratą bei jų santykį ir atskleisti radikalumo įtaką bei menininko paskirtį postmodernistinėje visuomenėje.
2. Nustatyti menininko kūrėjo vietą postmodernistinėje visuomenėje.
3. Išsiaiškinti menininkų parengimo profesinei veiklai ypatumus.
4. Ištirti menininko karjeros projektavimo galimybes.

Tyrimo metodologija :

Siekiant išsiaiškinti išsikeltą tyrimo tikslą buvo pasirinkta anketinės apklausos raštu ir dokumentų turinio content analizės metodai. Content analizė buvo taikoma atsakymų į anketoje pateiktus atvirus klausimus apdorojimui kokybiniu aspektu.

Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro šios filosofinės teorijos:

- Fenomenologinė filosofija (A. Mickūnas, D. Stewart, 1994), kuri teigia, jog kiekvienas žmogus suvokia ir vertina pasaulį remdamasis savo vidine, unikalia pozicija, kuri susiformuoja per ilgą individo raidos ir patirties kaupimo istoriją.
- Egzistencializmo filosofija (A. Šliogeris, 1985), kuri teigia, jog individo likimas ir charakteris priklauso nuo jo paties, t.y. pats žmogus sprendžia ir visiškai atsako už savo poelgius.
- Pragmatizmo filosofija (W. James, 1995), kuri akcentuoja žmogiškojo patyrimo svarbą, o veiklos pagrindą laikoma tai, kas duoda apčiuopiamą naudą.

Tyrimo metodai :

1. *Teoriniai:* edukologinės, sociologinės, filosofinės, meno literatūros analizė, Lietuvos Respublikos švietimo, reglamentuojančių dokumentų analizė;

2. *Empiriniai:* Studentų ir dėstytojų anketinė apklausa raštu su uždaro, pusiau atviro ir atviro tipo klausimais, dokumentų turinio content analizė.

3. *Statistiniai:* kiekybinė, kokybinė bei lyginamoji duomenų analizės. Kiekybinė duomenų analizė atlikta statistine Excel kompiuterine programa. Kokybiniam tyrime analizuoti klausimai : kodėl

pasirinkta menininko profesija, kuo ji svarbi Lietuvai, kodėl svarbu, kad menininko sukurtas kūrinys pasiektų plačią visuomenę bei kokias karjeros galimybes turi menininkas Lietuvoje.

Tyrimo imtis ir organizavimas – anketavimas vyko 2012 m. kovo 26 – 31 dienomis. Tyrimo metu apklausta 10 Šiaulių dailės mokyklos mokytojų, 4 Šiaulių universiteto Menų fakulteto dėstytojai ir 90 Menų fakulteto III, IV kurso studentų. Iš viso tyrime dalyvavo 104 tiriamieji. Informantai atrinkti atsitiktinės imties metodu.

Tyrimo etapai

1 etapas (nuo vasario 10d. iki kovo 10d.) koncepsijos formavimas. Apgalvotas tyrimo instrumentas, adaptuoti 47 klausimai.

2 etapas (nuo kovo 26d. iki balandžio 2d.) empirinis procesas. Anketų išdalijimas.

3 etapas (nuo balandžio 5d. iki balandžio 25d.) analizė. Gauta informacija sistemingai ir tikslingai analizuojama ir apdorojama.

Darbo naujumas / reikšmingumas – teoriškai pagrįstos „meno lauko“ ir postmodernistinės visuomenės sampratos. Išnagrinėtos menininko - postmodernisto, menininko – avangardisto bei radikalaus menininko situacijos, nurodant menininko vietą laisvoje rinkoje bei jo konkurencines galimybes. Atskleisti menininko, kaip kūrybos sferos darbuotojo, ryšiai su postmodernistinės visuomenės iššūkiais ir išnagrinėta kaip šie iššūkiai įtakoja šio tipo menininkų karjeros projektavimą, nes būtent šie menininkai ir atstovauja postmodernistinei visuomenei būdingą meną. Pirmą kartą Lietuvos karjeros edukologijos teorijoje yra nagrinėjamas menininko, kūrybos sferos darbuotojo, karjeros projektavimas postmodernistinės visuomenės iššūkių kontekstuose, tokių kaip : laisvoji rinka, vartotojų segmentavimas, į vartotojų poreikius orientuotas menas. Karjeros projektavimas atskleidžiamas ryšiuose su studijomis aukštojoje mokykloje, išryškinant galimybes studentams, būsimiems menininkams projektuoti karjerą, atsižvelgiant į postmodernistinės visuomenės iššūkius. Išryškinamos dėstytojų, kaip menininkų, dirbančių meno sferoje ir studentų, kaip būsimų menininkų patirtys karjeros projektavimo srityje. Parengtas tyrimo instrumentas – anketa su atvirais ir uždariais klausimais, galės būti taikoma aukštojoje mokykloje tiriant dėstytojų ir studentų karjeros projektavimo galimybes, dalijantis tarpusavyje patirtimi, siekiant dialogo tarp įvairių patirtį turinčių menininkų ir studentų, kurie šioje srityje dar neturi pakankamai patirties ir todėl perima tradicinį (postsovietinį) požiūrį į menininko paskirtį visuomenėje. Tyrimo rezultatai bus reikšmingi gerinant būsimų menininkų rengimą universitete, orientuojantis į postmodernistinės visuomenės iššūkius. Rezultatų pagrindu, menininkus rengiančios aukštosios mokyklos bus angažuotos rengti naujas studijų programas, garantuojančias kitokio menininko, kaip kūrybos sferos darbuotojo rengimą, kai jau pirmuosiuose kursuose studentai bus orientuojami į meną, atstovaujantį postmodernistinės visuomenės poreikius.

Darbo struktūra – darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 6 priedai. Darbe pateikiama 13 lentelių, 12 paveikslų.

1. MENININKŲ – KŪRYBOS SFEROS DARBUOTOJŲ TEORINIS APIBŪDINIMAS

1.1. Karjeros projektavimo postmodernistinėje visuomenėje teoriniai pagrindai

Lietuvoje šiuo metu yra sukurtas visų pakopų meninio ugdymo mokyklų tinklas.

Jis apima neformalaus švietimo, bendrojo lavinimo, profesines, aukštesniausias ir aukščiausias meno mokyklas. Teigiama, jog šių institucijų paskirtis - kultūringų, išsilavinusių asmenybių ugdymas bei profesionalių menininkų rengimas.

Apie tai, ką galima laikyti menininku, E. Krukauskienė ir kt. (2003) rašo, jog daugelyje demokratinių šalių apie tai sprendžiama labai paprastai, jei žmogus pasivadino menininku, tai jis ir yra menininkas. Svarstytinas klausimas : ar kiekvieną taip veikiančią žmogų galima pavadinti menininku ir nebūtinai jokie kiti kriterijai, tokie kaip sukurtas kūrinys, turintis išliekamąją vertę arba švietimo įstaigoje įgyta menininko kvalifikacija, leidžianti menininkui dirbti ir kurti savarankiškai ?

Anot S. Trilupaitytės (2003) “*jauno menininko profesionalumą turintis įrodyti baigiamasis diplominis darbas hipotetiškai išreiškia studento kūrybiškumą, o šis paprastai siejamas būtent su “antiakademizmu” nuostata.* Anot jos, sovietiniais laikais buvo daugiau profesionalo statusą legitimuojančių “saugiklių”, t.y. neturėdamas Valstybinio dailės instituto diplomo dailininkas negalėdavo būti priimtas į LTSR dailininkų sąjungą. O dabar, po nepriklausomybės atgavimo, narystė LDS tarsi neteko reikšmės profesinei karjerai. Autorė akcentuoja, jog kai kurių studentų kūrybinės biografijos jau dešimtojo dešimtmečio pirmoje pusėje įrodė, kad diplomai įprasmina tik formalų mokslo baigimą, bet nebūtinai kūrybinio darbo pradžia.

Pagal S. Doblytę (2011), statuso ir pripažinimo ženklai, kuriuos teikia visuomenė arba valstybinės institucijos, vertinami skirtingai, t.y. ne tik teigiamai, nes visuomenės pripažinimas siejamas su komerciniu menu, masinės gamybos sublauku, o valstybinis pripažinimas nebūtinai yra „teisingas“, nes dažnai priklauso nuo pažinčių ar sėkmės, tačiau abi šios pripažinimo formos suteikia galimybę kaupti ekonominį kapitalą.

Taigi, kalbant apie akademijos ir kūrybos prieštaravimus, galima išvelgti tam tikrą dėsningumą - pagrindiniai meninių reformų principai susiformuoja ne akademijoje, bet už jos sienų.

Apie tai rašo ir P. Jarvis (2001), jo nuomone, švietimo institucijos kai kuriems žmonėms sudaro potencialias mokymosi galimybes, lydinčias jų buvimą ir tapsmą, tačiau kai kurių individų tobulėjimui švietimo institucija trukdo, nepaisant švietėjų pastangų, nes švietimas kai kuriems žmonėms nėra svarbus.

Remiantis A. Samalavičiumi (2003), universiteto tikslas ne vien teikti žinias, bet ir išmokyti, kaip jas panaudoti, kad prireikus jas galėtum pritaikyti gyvenime, paversti darbais.

E. Krukauskienės ir kt. (2003) tyrimo metu paaiškėjo, kad tiek tirti menininkai, tiek institucijų atstovai kūrybinę sėkmę pirmiausia sieja su kvalifikuotumu bei profesionalumu. Tačiau menininko profesionalumas nebūtinai tapatinamas su atitinkamo išsimokslinimo diplomu, kuris suteikia tam tikrą statusą, bet ne visada yra menininko profesionalumo ir meistriškumo rodiklis. Ten išryškėjo dvi menininkų nuomonės : menininku gali būti bet kas, maksimaliai pasinėręs į kūrybą, kita nuomonė – ne bet kas. Pirmajai nuomonei dažniau pritarė dailininkai, antrajai muzikai.

Man asmeniškai, labiau priimtinas, E. Krukauskienės ir kt. (2009) suformuluotas menininko apibūdinimas, kad tai žmogus, kuriantis ar kūręs meno srityje bei savo kūrybos rezultatais pasiekęs visuomenės pripažinimo.

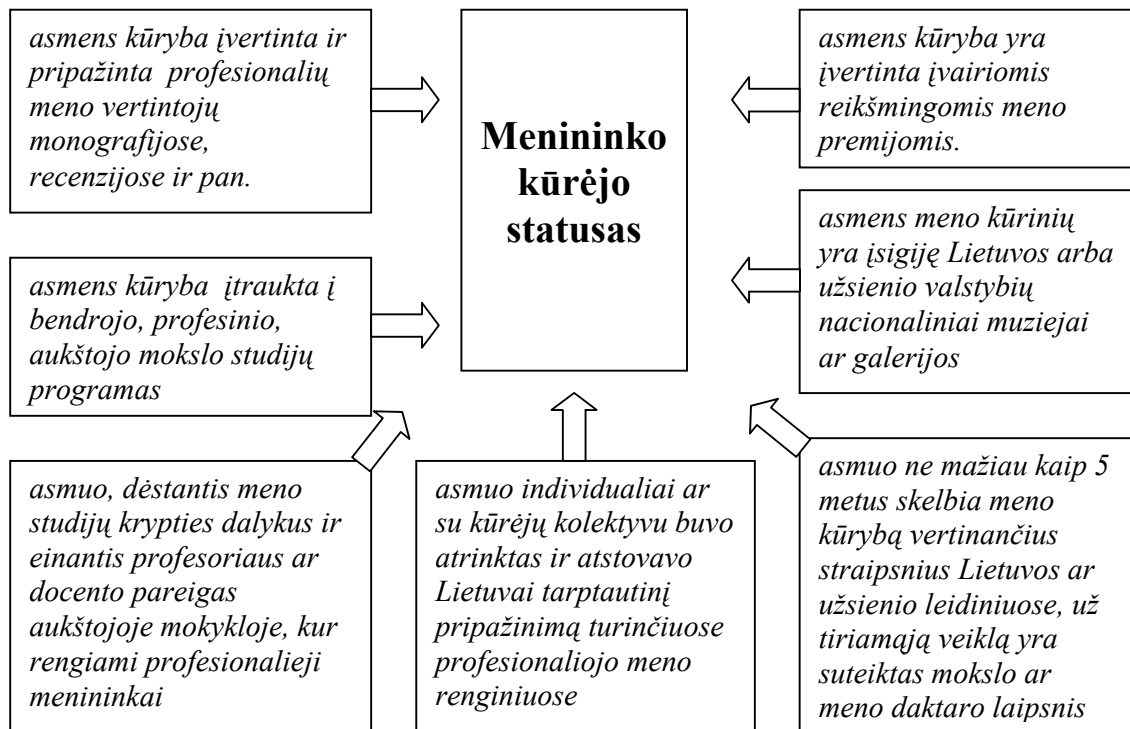
Mūsų šalyje aukštasis meninis išsilavinimas įgyjamas 5 meno kolegijose, kuriose vyrauja dailės srities programos. Aukščiausiosios kvalifikacijos meno specialistai rengiami šiose įstaigose :

1. Vilniaus dailės akademijoje;
2. Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje;
3. Vilniaus pedagoginiame universitete;
4. Vilniaus Gedimino technikos universitete;
5. Kauno technologijos universitete;
6. Klaipėdos universitete;
7. Šiaulių universitete.

Universitetinės meno studijos apima tokias meno sritis, kaip architektūra, skulptūra, keramika, tapyba, grafika, dizainas, muzika, choreografija, grožinė literatūra, vaidyba ir kt.

Meno kūrėjų statusą, funkcijas ir teises nustato Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso pakeitimo 2010 m. lapkričio 9d. įstatymas Nr. XI-1101. Remiantis juo, *meno kūrėjas - meno kūrinius kuriantis, juos savitai atliekantis fizinis asmuo, kuriam už tai yra suteikiamas meno kūrėjo statusas.* Šis statusas suteikiamas profesionalųjį meną kuriančiam asmeniui, jeigu šio asmens meno kūryba atitinka bent vieną iš 1 paveiksle pateiktų meno kūrėjo statuso suteikimo pagrindų:

1 pav. Reikalavimai menininko kūrėjo statuso suteikimui
(sudaryta darbo autoriaus, remiantis aukščiau minėtu įstatymu)

Taigi, meno kūrėjo statusas įremitas įstatymu.

Menininko, kaip ir kitų profesijų atstovams, pati profesijos savokos esmė pasireiškia dviem aspektais. Anot R. Laužacko (2005) „*Subjektyvusis profesijos aspektas išreiškia atskiro asmens individualius išgyvenimus, savybes ir gebėjimus, t.y. atspindi jo santykius su tam tikra veikla vidinių žmogaus nuostatų pagrindu, dažnai apibūdinant jį kaip žmogaus pašaukimą. Objektinio profesijos aspekto centre yra konkretus darbas, jo struktūra ir sąlygos, kurioms esant jis gali būti atliktas*“. Šie aspektai nulemia ir kitų su profesija susijusių reiškinių bei procesų pobūdį.

Pagal S. Trilupaitytę (2003), menininko profesionalumas yra laikomas iracionaliu, priklausančiu tik nuo įgimto talento, mąstymo jautrumo, pašaukimo, kita vertus, profesionalus statusas įgyjamas ir legitimuojamas mokantis, tik suvokus tam tikroje meninėje terpėje galiojančias žaidimo taisykles ir formalius reikalavimus.

Menininkai – jautrios asmenybės, pasižyminčios stipriu saviraiškos poreikiu. Šios profesijos atstovams būdingas savitas formų, spalvų jutimas, išlavintas estetiškas skonis. Bendraudami jie dažnai remiasi savo pojūčiais, emocijomis, intuicija ir vaizduote. Būtina pažymėti, jog menininkams būdingas idealistinis požiūris į gyvenimą, originalūs ir savarankiški sprendimai.

Remiantis menininko V. Zarėkos filosofine mintimi (2003), "*visus menininkus galima suskirstyti į dvi dalis - dienos ir nakties*". Pagal jį, nakties menininkai perteikia chaosą, o dienos darbuose vyrauja estetika.

Anot D. Augienės (2009) meninio tipo žmonės *”turi lakią vaizduotę, jiems svarbu išreikšti save. Jiems būdinga intuicija, sudėtingas požiūris į gyvenimą, nepriklausomybės poreikis, lankstus ir originalus mąstymas, judesių plastiškumas”*. Jie puikiai jaučiasi aplinkoje, kurioje gali pritaikyti savo kūrybiškumą ir atskleisti savo jausmus. Menininkai nepripažįsta taisyklių, reglamentuoto darbo laiko, tradicijų, negali pakęsti nurodinėjimo, nemėgsta veiklos, reikalaujančios fizinio krūvio ir pan. Menininkas, tai profesija, kurią galima prilyginti gyvenimo būdai.

Menininkai linkę į kūrybinio pobūdžio užsiėmimus ir vengia aiškios struktūros problemų. Jų profesinei aplinkai būdingos problemos bei uždaviniai, kuriems spręsti reikia kūrybiškumo, meninio skonio ir originalių sprendimų. Anot Adamonienės (2003) *“sudėtingesni uždaviniai daugiausia sprendžiami pasitelkus vaizduotę. Visas savo žinias, emocijų gyvenimą, savo esmę ši aplinka stengiasi skirti konkrečiam tikslui pasiekti”*.

Anot B. Bitino (2006), menui būdingas daugialypis tikrovės atspindys – pažinimas ir vertinimas, vaizdavimas ir kūrimas, modeliavimas ir reiškimas ženklais. Kita vertus, menu išreiškiami žmonių siekiai, grožio ir gėrio idealai, tai yra menas atspindi ne tiek aktualią, kiek pageidaujamą realybę. Ugdymo atžvilgiu menas svarbus tuo, kad šiuos idealus pateikia konkrečiu pavidalu, per emociškai pilnavertį jutiminį suvokimą.

Remiantis A. Novicku (2010), *menu srityje pokyčiai nėra nauji, nes taisyklių laužymas, tradicijos permąstymas ir perkūrimas visais laikais buvo neatsiejama kūrybos dalis ir pačiu menininkų tapatybės formantas. Vis dėlto šiandienei situacijai būdinga tai, kad globalūs dabarties procesai daro realią įtaką tiek idėjinėms, tiek medžiaginėms meninės kūrybos prielaidoms, keičia menininkų strategijas ir menininį jų kūrybos turinį net nepriklausomai nuo kūrėjų angažavimosi tam tikroms temoms ir darbo metodams*.

Taigi, pokyčius išgyvena visų sričių menininkai. Iš menininkų reikalaujama vis didesnio efekto. Be to, menininkui, kaip kūrybos sferos darbuotojui, būdinga dar ir tai, jog jam anksčiau ar vėliau ateina laikas apsispręsti, kas jis toks, kokia jo pilietinė pozicija ir ką jis nori pasakyti kitiems savo kūryba.

1.2.Menininkas Lietuvos „meno lauko“ kontekste

"Meno laukas" suvokiamas ir analizuojamas remiantis Pierre'o Bourdieu meno lauko teorija. Ją galima taikyti tiek produkcijos, tiek vartojimo erdvėms, kur įtraukiami ir kiti „meno lauko“ dalyviai. Bourdieu teorijos esmė : menininkai yra dominuojančios klasės dominuojama frakcija, nes *„meno laukas“ pritraukia proporcingai daug individų, kurie turi visas dominuojančios klasės savybes, išskyrus vieną – pinigus“*. Čia ekonominė sėkmė sulyginama su menine nesėkme. Kiti menininkai – kolegos ir konkurentai, turintys didelį kultūrinį, bet menką ekonominį kapitalą –

išventina ir pripažįsta menininką. Šioje vertybių sistemoje meno kūrinių publika apsiriboja kitais menininkais, kritikais ir tais, kurie turi reikalingą išsilavinimą suprasti meno kūrinius (S. Doblytė, 2011).

Pagal I. Šutinienę (2003) „meno lauke“ kovojama dėl statuso, pripažinimo, garbės, reputacijos, prestižo. Pripažinimas yra vienas svarbiausių mechanizmų, kuriančių menininko ir meno socialinę vertę bei menininko socialinio saugumo jausmą. Tai ypač aktualu, kai laukas nesuteikia galimybės kaupti ekonomini kapitalą.

Apie tai, jog menininkai gali sukaupti ekonominį kapitalą, rašo A. Gaižutis (1998), kuris pažymi, kad tik dėl intelektualų, turinčių didelį kultūrinį kapitalą, pripažinimo galima atsidurti sukaupusių ekonominį kapitalą dėmesio centre. Skirtingos menininkų grupės mėgdžioja viena kitą, tie patys meno kūrėjai ar meno žanrai keliauja po skirtingu sublaukus: „avangardistinių tėkmių kelias irgi baigiasi muziejumi.

Remiantis E. Krukauskiene (2003), menininkų interesai pirmiausia susiję su jų kūrybinėmis sąlygomis, o kai ribotos socialinės galios, tenka meno ir kultūros veikėjams konkuruoti tarpusavyje, dalyvauti konkursuose siekiant konkrečių kūrybinių projektų finansavimo. Paprastai iš tų paraiškų patenkinama tik apie 20-30 proc.

Pagal Doblytę (2011) simbolinis kapitalas realiausias ir aktualiausias: jei atlikti statistiką besilankančių parodose, tai būtų aišku, kad vienaip ar kitaip bent jau 95 proc. yra susiję su meno pasauliu savo veikla. Tai realiai tos klientūros ar spoksotojų yra minimaliai, bent jau atidarymuose.

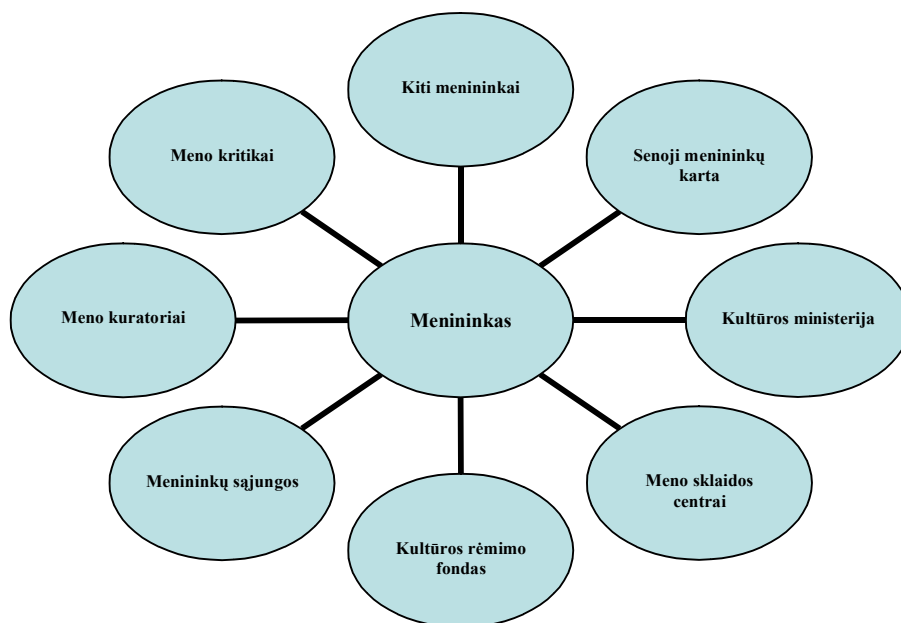
Iš E. Krukauskienės ir kt. (2003), atlikto tyrimo, viena respondentė akcentavo, jog užsienyje viena iš pagrindinių privačių ir valstybinių galerijų bei muziejų funkcijų – formuoti menininko karjerą. Lietuvoje galerijų, ypač muziejų darbuotojai nėra pakankamai pasirengę, o ir neturi socialinių galių formuoti menininko karjerą.

Apie tai, jog galerijos turėtų atrasti dailininką, į jį investuoti ir vėliau iš jo užsidirbti, kalba ir šiaulietis menininkas D. Udrys (2004), pagal jį, „*dabar daugelis galerijų - giminių, bičiulių buveinės, kuriose remiamasi argumentais: myliu, nemyliu, geras vardas, blogas vardas ir panašiai. Ką reiškia galerijai atsitempti seną gerai pažįstamą vardą? Šiandien jis duoda galerijai plusą, o išvažiuodamas, geriausiu atveju, paskolina savo darbą. Jaunas autorius šiandien apčiuopiamos naudos neduos, tačiau nesiginčydamas paliks galerijai geriausią savo darbą, kuris po penkerių ar dešimties metų kainuos keliskart brangiau*“.

Menininkų darbai, siekiant edukacinių tikslų, turėtų būti pasiekiami didesnei auditorijai, tačiau jiems bendraujant tik tarpusavyje, susidaro uždaras ratas. Ir toks išpūdis, jog tą buvojimą uždaroje terpėje, patys menininkai vertina kaip privalumą, atribojantį juos nuo žiopsotojų visuomenės.

1.2.1. „Meno lauko“ dalyvių įtaka menininko profesinėje veikloje

Menininkų profesinę aplinką sudaro tarpusavyje sąveikaujantys visuomenės nariai, meno kūrėjai ar menui artimi žmonės, įstaigos bei institucijos (žr. 2 pav.).

2 pav. „Meno lauko“ dalyviai
(sudaryta darbo autoriaus, remiantis S. Doblytės (2011) tyrimu)

E. Lubytė (2004) išskiria tris menišką visuomenės narių grupes :

1. *menininkai;*
2. *institucija, taikanti savo veikloje senus arba naujus vadybos metodus;*
3. *vartotojas/publika.*

Autorė pažymi, jog šalia tradicinių meno institucijų (muziejus, parodų salė, galerija, antikvariatas) svarbi „*menininio gyvenimo grandis – menininkus buriančios nevyriausybinės visuomeninės organizacijos (postsovietinė Lietuvos dailininkų sąjunga, naujosios – tarpdisciplininio meno sąjunga, Lietuvos dailės istorikų draugija, Tarptautinė dailės kritikų asociacijos Lietuvos sekcija, Lietuvos kolekcininkų asociacija ir kt.*“

Remiantis S. Doblyte (2011) „meno lauke“ egzistuoja kartų konfliktai: „*jauniausieji, mažiausiai pripažinti, galimai atmeta pripažintas, senąsias menines vertybes. Meno kritikų, kaip publikos ir meno kūrėjų tarpininkų vaidmuo „meno lauke“ itin reikšmingas. Jie – meno kūrinio vertės kūrėjai ir kūrinio vartotojai tuo pačiu metu. Kritikų įvertinimas ir pripažinimas garantuoja meno kūrėjo statusą*“.

Remiantis E. Krukauskienės ir kt. (2003) tyrimu, „*didžiausi meniškumo teisėjai yra patys menininkai, todėl jie mažiau sieja savo kūrybinę sėkmę su meno ir kultūros institucijomis bei organizacijomis*“.

Remiantis S. Doblyte (2011), „*jaunųjų meno kūrėjų lauke kuratoriai, kaip ir kolekcininkai, dažniausiai yra tik savotiška abstrakcija, iliustruojama teoriniais ar tiesiog užsienio meno laukų pavyzdžiais*. Anot autorės, kūrėjas pats tampa savo parodos kuratoriumi, ir tik tuomet jis susiduria su galerijų savininkais. Jaunųjų kūrėjų santykis su kuratoriais nekonfliktiškas, nes gana retas.

Suprantama, jog jaunieji kūrėjai stengiasi palaikyti gerą santykį su galerijomis, nes tai labai svarbu kūrėjo sėkmei. Kaip pavyzdį, E. Krukauskienė ir kt. (2003) nurodo faktą, jog „*jei meno galerijos ar muziejaus darbuotojas turi neigiamą nuostatą postmoderninio meno atžilgiu, tai atrinkdamas menininkų darbus stengiasi kognityviniu lygmeniu išvelgti požymius konkrečiame kūrinyje, juos pastebėjęs gali pajusti nepasitenkinimą emociniu lygmeniu ir naudodamasi savo galia galbūt priešintis to kūrinio eksponavimui ar įtraukimui į muziejų fondus*“.

Taigi, blogas menininko santykis su galerijos, parodos ar muziejaus darbuotoju gali priversti koreguoti jo norus. Maža to, gali paveikti menininko aktyvumą bei kūrybinę veiklą, paskatinant veikti ne Lietuvoje, bet užsienyje.

Įdomus jaunų menininkų santykis su Lietuvos dailininkų sąjunga. Remiantis S. Doblytės (2011) atliktu tyrimu, čia jaučiamas jaunų menininkų pasipriešinimas viskam, kas sena. Ši sąjunga laikoma sustabarėjusia senosios kartos institucija, ribojanti jaunuosius menininkus, kuriems ten nėra vietos. Be to, sąjunga nėra vertinama ir kaip simbolinio kapitalo šaltinis. Apie tai, kodėl taip atsitiko kalba menininkas D. Udrys (2004), anot jo, didele dalimi yra kalti senieji menininkai, kurie ilgą laiką netroško, kad Dailininkų sąjungos gretas papildytų nauji nariai, nesistengė jiems padėti ir nesirūpino jų augimu. Pagal jį, „*ten daug metų vyko rietynės ne dėl kūrybos, bet dėl turto. O kai turto reikalai išsisprendė, jaunieji į sąjungą nebesiveržė, nes buvo užgautos jų ambicijos, nebeliko ir idėjinių paskatų, dėl kurių sąjunga gyvavo anksčiau*“.

Tačiau, yra ir kitokių menininkų nuomonių : Lietuvos dailininkų sąjunga naudinga meno kūrėjui tik dėl privilegijų ir privalumų. Apie tokį požiūrį, užfiksuotą tyrime rašo E. Krukauskienė ir kt. (2003), kad kūrybinės menininkų sąjungos yra totalitarinės visuomenės reliktas, darantis įtaką kūrybos procesams : siūlo menininkus apdovanojimams, rekomenduoja jų projektus paramai ir stipendijoms, tarpininkauja organizuojant parodas. Menininkų nuomone, „*šiandieninė kūrybinių sąjungų ir meno institucijų veikla turėtų būti labiausiai nukreipta į meno rinkos paieškas ir jos skatinimą*“

Apie menininkų narystę kurioje nors sąjungoje rašo E. Krukauskienė ir kt. (2003), kad tai tarsi apibrėžia priklausomumą meno pasauliui, nes žymi tam tikrą kūrybos įvertinimą. Tačiau

nepriklausymas sąjungai dar nereiškia, kad žmogus nėra menininkas. Tai kiekvieno valia, priklausyti sąjungai, ar ne.

Kita instucija - šiuolaikinio meno centras. Tai svarbiausia ekspozicinė erdvė šiuolaikinio meno lauke. Pagal S. Doblytę (2011), patekimas į šį centrą jau vertinamas kaip karjeros žingsnis, kaip reikšmingas simbolinio kapitalo akumuliacijos šaltinis. Kūrėjų nuomone, čia eksponuojama geriausia kūryba.

Kultūros ministerija ir Kultūros rėmimo fondas – tai institucijos, į kurias menininkai reaguoja tik neigiamai arba iš viso nereaguoja. Anot S. Doblytės (2011) šios institucijos priklauso jau politiniam laukui, tačiau iš esmės yra ir reikšmingos „meno lauko“ dalys. Menininkai su jomis palaiko ryšį tik dėl projektų dalinio rėmimo arba dėl ministerijos teikiamų stipendijų.

Vilniaus dailės akademija ir kitos švietimo įstaigos – meninį išsilavinimą suteikiančios įstaigos. Vilniaus Dailės akademija atlieka tik edukacinę funkciją, suteikdama institucinį kultūrinį kapitalą, tačiau šiandienos meno lauke reikalingas ir socialinis kapitalas, kurio pagrindus taip pat turėtų suteikti akademija.

Pagal E. Lubytę (2004), dailės kritikams, menininkams tampant projektų kuratoriais, naujų institucijų vadovais, kritinės minties sklaidą užgožia naujų įgūdžių ugdymas ir taikymas. Išgyvenantis iš savo profesijos dailėtyrininkas derina pedagoginę, kuratoriaus, dailėtyrininko, kritiko praktikas, t.y. institucionalizuoja savo veiklą. Kritika atlieka informacines – reprezentacines, ne vertinimo funkcijas. Visos meno gyvenimo grandys, kaip ir mūsų aplinka, išgyvena dinamišką permainų būvį, tad būtinosios ginties akivaizdoje įprastos nuostatos ir funkcijos patiria netikėtų pusinių pertvarkymų.

Naujo laiko požymis - privačia veikla užsiimančios menininkai, steigiantys privačias meno mokyklas, meno galerijas ir pan.

Anot E. Lubytės (2004) *„kol kas aplinkoje tyro neapsisprendimas : kol vieni meno gyvenimo dalyviai tobulina būtinosios ginties strategiją ir taktiką, kiti laimi pasitelkę naujosios vadybos sistemas galimybes“*. Autorė pažymi, jog šiems dalyviams reikėtų prisiminti, kad dinamiškų organizacinių sistemų atsinaujinimo ciklas yra labai kaitus, ilgai mėgaujantis sėkme, nesiekiant naujų pergalių, gresia nuosmūkis ir išnykimas.

1.2.2.Radikalumas menininko profesijoje

Istorija rodo, jog visais laikais žmonija vadovavosi tam tikromis sutartinėmis nuostatomis, įstatymais ir sutartimis. Tokie ar panašūs užkardymai arba „tvarkos“ ir tampa pretekstu maištui, o kartu su juo ir radikalaus meno atsiradimui. Kadangi istorijos raidoje įstatymai, valdžios bei

valdantieji keitėsi, skaidėsi, kito ir kitaip evoliucionavo, tai neatsietinai kito ir protesto prieš šias tvarkas formas.

Radikalaus meno samprata literatūroje aiškinama gana įvairiai. Anot R. Diržio (2008), radikalus menas – tai labiausiai suveltas reiškinys, kurio tolimesne mistifikacija rūpinasi praktiškai visos kultūrinės institucijos bei nuo jų priklausomi individai. Toliau jis teigia, kad tai reiškinys, kurio galutinės struktūros suvokti neįmanoma – ją reikia pajusti, o tada tiesiog bandyti vystyti toliau pagal savo sugebėjimus ir sąžinę.

Pagal V. Kinčinitį (2002) tai yra kūrybinis maištas bręstančio, jau vykstančio ar buvusio socialinio maišto interpretacija, įkvėpimo besisemianti ne tik iš gryniosios meninių formų srities, bet ir iš kitos, jam tarytum svetimos – politinės, socialinės aplinkos. O štai I. S. Kulikova (1978) radikalumą mene aiškina kaip tam tikrą reiškinį, apjungiantį savyje meno veikėjus, turinčius panašius požiūrius, panašios veiklos manieras, užgimusį tam tikroje socialinėje – politinėje terpėje.

Analizuojant radikalumą menininko profesijoje, norėčiau išskirti menininkus, bene labiausiai šokiravusius šiuolaikinį žiūrovą savo akcijomis. Pagrindiniu akcentu pasirinkau Aleksandrą Brenerį – naujos kartos conceptualistą, performansininką. Visa jo veikla šiuolaikinėje kultūroje yra nukreipta prieš kapitalistinę sistemą bei hegemonines struktūras. Jis kuria politiškai angažuotus performansus ir rengia brutalias nonkonformistines akcijas. Kitas, ne mažiau vertas dėmesio, akcionistinio meno veikėjas - Hermanas Nitschas. A. Breneris - Maskvos akcionistų pradininkas, kurio skandalingiausias meninis iššūkis, mestas buržuaziniam pasauliui buvo „pokalbis su Malevičiumi“. Čia A. Breneris, lankydamasis Stedelijko galerijoje, žaliais dažais išpurškė dolerio ženklą ant Malevičiaus paveikslo „Suprematizmas“ (2 priedas). Menininkas savo poelgį vertino kaip dialogą su Malevičiumi. Anot paties A. Brenerio, taip buvo paliudytas visiškas menininkų, mėginančių pakeisti visą pasaulį, pralaimėjimas. A. Breneris, B. Schurz parašo knygele, kur nurodo net 54 kultūrinio pasipriešinimo metodus, tai tarsi kovos veiksmų vadovėlis šiandienos maišininkams, kuriems čia sufleruojama ką gi pagaliau reikia daryti, kovojant su valdžia.

Pagal D. Pocevičių (2008) A. Brenerio ir B. Schurz mąstymo būdą bei idėjas puikiausiai apibūdina ištrauka iš knygos „Murmančios tautos,, (1999). Ten rašoma : „buvau išauklėtas avangardo ir moderniosios vakarietiškos poetinės tradicijos dvasia. Meną laikiau idelia erdve, kurioje atvirai komunikuojama ir nuolat ginčijamasi, kurioje gyvena tyri ir atviri žmonės. Vėliau išsiaiškinau, jog viskas ne taip. Ši erdvė, kaip ir visas sociumas, suskaldyta korupcijos, asmeninių ryšių ir konkurencijos. Dar daugiau, atsidūręs Vakaruose, supratau, kad tarptautinė Art sistema – tai ne tik visos politinės sistemos dalis, bet ir jos modelis“....Aš buvau svetimas pagal visus požymius : geografinius, politinius, pagal emigranto ir žmogaus be nuolatinės gyvenamosios vietos statusą. Kiekvienas, kuris išdrįs tokiai sistemai pasipriešinti, turi suprasti, kad jo laukia atstūmtis,

izoliacija ir žiaurus priešiškusmas“. Štai prieš tokią aukščiau paminėtą santvarką ir šaukia A. Breneris.

Šiuolaikinėje kultūroje vieną iš skandalingiausių vaidmenų atliko ir menininkų judėjimas, pasivadinęs Vienos akcionizmu.

Anot D. Pocevičiaus (2008) Viena padovanojo pasauliui vieną iš pačių skandalingiausių ir eretiškiausių šiuolaikinio meno judėjimų – Vienos akcionizmą. XX a. 6 deš. pradžioje keturi austrų menininkai – Hermannas Nitschas, Otto Mühlis, Günteris Brusas ir Rudolfas Schwarzkogleris – susibūrė į Vienos tiesioginio veiksmo institutą. Grupės nariai iš pradžių kūrė brutalią „veiksmo tapybą“ ir asambliažus, bet greitai nusivylė dirbtine tapybos ir skulptūros meno prigimtimi – jiems prisireikė kažko tikro, pirminio, tiesioginio. Akcionistinio meno idėją pakišo H. Nitschas, kuris dar 1957 m. suformulavo Orgijų ir misterijų teatro koncepciją. H. Nitschas kvietė mene atgaivinti dionisijas ir ankstyvuosius krikščionių ritualus, turėsiančius sustiprinti pavargusių meno kūrėjų estetiką ir sukelti meno vartotojams triuškinantį katarsį. Šiame teoriniame darbe autorius teigė, kad socialinės ir kultūrinės elgesio normos žudo natūralius žmogaus instinktus, žmogus tampa pats sau svetimas. Nitschas tvirtino, kad šią prislopintą energiją gali išlaisvinti ritualiniai gyvulių aukojimo aktai ir fizinis kontaktas su krauju – šie veiksmai prilygsta pašventinimui ir išpirkimui per kančią (3 priedas). Čia žiūrovui (ypač dalyviui) sukliamas transo efektas, kuris pasižymi terapinėmis savybėmis. Stipri fiziologinė žiūrovų reakcija (širdies ritmo pagreitėjimas, vimdymas) vėliau sukeldavo teigiamą efektą – padidėjusį apetitą, seksualinį susijaudinimą ir pan.

Anot A. Brenerio ir B. Schurz (2008) vadinamieji meno avangardo atstovai ne tiek maištauja, demaskuoja ir oponuoja, kiek kuria naują oficialiosios kultūros sistemą. Futuristai, dadaistai, siurrealistai ir situacionistų internacionalas tuo pačiu metu ir kritikavo konservatyvius kultūros gamybos procesus ir padėjo susiformuoti naujoms kultūros konservavimo formoms.

Vertėtų paminėti ir dar keletą menininkų, meno istorijoje susijusių su radikalumo idėjomis. Tai būtų Pablas Picaso, kuris iš kubizmo pasiėmė abstrakčias formas, o nusižiūrėjęs į dadaizmą, vartojo laikraščių iškarpas, industrijos medžiagą ir kt. (4 priedas). Kitas menininkas Marselis Diušanas, kuris parodose eksponavo neapdorotus „gatavus“ daiktus, ready-made, ir tokiu būdu brutaliai ironizuodamas sprendė ketvirtosios dimensijos problemas. Vienas iš tokių eksperimentų virto skandalu : 1917 m. Niujorke, Society of independent Artists surengtoje parodoje, jis publikai pateikė pisuarą, pavadinęs jį Fontanu (5 priedas). Vertas dėmesio ir Fluxus judėjimo atstovas išėivijos lietuvis Jurgis Mačiūnas, kurio manifestas skelbia : „Apvalyti pasaulį nuo buržuazinės ligos, „intelektualios“, profesionalios ir komercinės kultūros, apvalyti pasaulį nuo mirusio meno, imitacijos, dirbtinio meno, abstraktyvaus meno – apvalyti pasaulį nuo „europанизmo“. Mačiūno žaidimai buvo kupini provokatyvių užuominų, kūrybinių iniciatyvų, netradicinių proveržių,

ekstatiškų pasireiškimų aistrų sferoje. Vieni iš jo darbų Jurgio pagamintos dėžutės (fluxboxes) (6 priedas).

Taigi, klestint komercializacijai, reklamizacijai, valdžios remiamai oficialiai kultūrai, radikalusis menas turi daug peno savo veiklai plėtoti. Jo paskirtis – sukurti naują kultūrą, eliminuojančią hegemonines struktūras ir atveriančią, iš esmės, naują fizinių ir kalbinių kontaktų kelią. Šis menas nukreiptas prieš valstybę, kaip tokią, materialinę bei dvasinę nuosavybes, baime, skurdą, tamsumą, pavaldumo santykius, represijas ir dar aibę visokių faktorių.

Kita problema, su kuria susiduria radikalus menininkas – tai angažuotumas į vieną ar į kitą egzistuojančią politinę sistemą. Pagal A. Gaižutį (1993) meno ir politikos ryšiai gan painūs ir nevienareikšmiai. Politikams rūpi panaudoti menininkus savo tikslams. Politikai turi įtakos menui. Bet ir menininkai anaipol ne visada tipena paskui valdžios vyrus. Kartais menininkai tiesiog būna priversti tarnauti politikai. Ar senai tūkstančiai menininkų giedojo himnus V. Leninui, J. Stalinui, A. Hitleriui? Ir priešingai – visais laikais buvo menininkų, kurie gynė meno autonomiją, kėlė sau uždavinį jį išgryninti, nemėgo savo brolių, pasiryžusių tarnauti politikai. Visais laikais buvo ir tokių menininkų, kurie nevengė politinės problematikos, šiaušėsi prieš atgyvenusias idėjas, tapdavo negeistiniais politikos teisėjais, padėdavo formuoti alternatyvinį mąstymo būdą, bet neužmiršdavo, kad menas yra menas.

Istorijos raidoje matomas nevienareikšmis menininkų nusistatymas politikos atžvilgiu. Vieni menininkai pateisina bet kokius politinius režimus, uoliai talkindami valdžios vyrams, įtvirtinantiems neteisybę ir apgaule, kiti būna apolitiški, o tretį priešinasi smurtui ir ruošia dirvą ateičiai. Panašus politinis meno angažuotumas pastebimas ir Lietuvoje. Čia, žlugus sovietmečiui, dailė prarado tam laikmečiui būdingą angažuotumą, menininkų žvilgsniai nukrypo į naują politinę santvarką.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, jog radikalumas menininko profesijoje, kaip kultūra – maištas, egzistuoja ir egzistuos visose santvarkose ir visose terpėse, kur tik yra įvardijamas bet koks apibrėžtumas, idant pats savimi patenkintų maištaujančiojo poreikį pasijusti autonomišku bei laisvu.

1.3. Postmodernizmas. Meno ir menininko paskirtis postmodernistinėje visuomenėje

Postmodernus menas – tai visų meno žanrų, pop kultūros ir media priemonių mišinys. Postmodernūs menininkai nesiekia kurti aiškių, suprantamų ir gražių vaizdinių ir, nepaisant to, jų kūriniai yra verti dėmesio, pinigų bei meno kūrinio vardo.

Postmodernizmo epochoje išsivystė daugybė naujų meninių stilių.

Pagal Musneckienę (2006) *„menininkai propaguoja abstrakčias idėjas, feministines reikšmes, atmeta nustatytas kultūrinės vertes ir propaguoja antistilių ar socialinį požiūrį,*

vaizduodami įprastas vaizdines formas, žmogaus figūrą, gyvūnus, meno kūrinių, istorijos fragmentus, įsivaizduojamus vaizdinius, mišrias meno formas, žodžius ir laiškus, vaizdus manipuliuoja kompiuteriais, fotokopijomis, vaizdo technika“ . Tuo metu išauga susidomėjimas ir edukaciniais meno aspektais bei edukacine – vizualine veikla.

Anot V. Rubavičiaus (2010) postmodernizmo sąvoka išplito aštuntajame XX a. dešimtmetyje, o postmodernybės supratimas įsitvirtino šiek tiek vėliau. Antrojoje XXa. pusėje įsivyravo polinkis įvairias meno stilių, vėliau ekonomikos sričių slinktis įvardyti pasitelkiant žodelytį „post“. Tai nurodo esminę kapitalizmui būdingą peržengimo ypatybę – perženginėjami visi susiklostę ir besiklostantys visuomeniniai bei gamybiniai santykiai, kultūros bei meno stiliai ir gyvenimo būdai. Kaip teigia autorius, „*naujumas, apimantis ir susiejantis technologijas, gyvenimo stilius ir kultūros gaminius, tampa esminiu ideologiniu dabartinės gyvenamos „šiuolakiškumo“ principu, jam priskiriamas ir žmogaus išlaisvinimo aspektas*“. Vyksta suprekinimo procesas. Kultūra ugdo sistemai reikalingą žmogų, kurio esminis gebėjimas yra pristaikyti prie vartojimo režimų kaitos ir tempo. Žmogus geidžia to, kas jam siūloma, taip konstruodamas savo individualų tapatumą.

Remiantis Ė. Fromu (1990), „*daugumai jaunų žmonių (jų skaičius nuo septintojo dešimtmečio pabaigos pastebimai mažėja) neperėjo iš laisvės “nuo” (freedom from) į laisvės “kam” (freedom to) sritį. Jie paprasčiausiai maištavo, neieškojo tikslo, į kurią artėtų, o tiesiog troško išsilaisvinti iš visų suvaržymų ir priklausomybės*“.

Lietuvišką postmodernizmą pagal Gaižutį (1998) inspiravo ne tik užsienietiški pavyzdžiai, bet ir socializmo griūtis, Nepriklausomybės idėjų sklaida, Sąjūdžio banga ir laisvėjanti rinka. Visuomenė pasuko kultūros pliuralizmo linkme, atsirado galimybė menininkams laisviau reikšti savo mintis ir jausmus, originalesnis požiūris į kultūros tradicijas ir meno vaidmenį. Neišvengiamai padidėjo pasirinkimo galimybės ir noras nutolti nuo įprastų normų. Lietuviškam postmodernui trūksta organiškų atsparos taškų į platesnį kultūros kontekstą. Tačiau mūsų postmodernistai vis dėlto turi savo "estetiką".

Postmodernizmas, anot Kuprevičiaus, meno pasaulyje visų pirma suprantamas kaip išsilaisvinimas iš tradicijos gniaužtų ir masinės kultūros banalybių. Jis garbina „*kitoniškumą, iššūkį, akibrokštą, netikėtus įprastų reiškinių ryšius, realųjį pasaulį pripildydama pasąmonės ir fantazijų sukkelto produkto, stengdamasi kasdien pateikti naują kūrinių, kuriame nuolat turi būti kažkas neįprasta, kitoniška. Postmodernistui nesvarbu kodėl, kam ar kada. Jam svarbu kaip. Skiriasi tik vienu parametru: masinės kultūros fabrikai valdomi gerai verslą išmanančių vadybininkų, o postmodernistas tą patį daro intuityviai, lyg žaisdamas, lengvai, ironiškai juokaudamas*“.

Pagal Gaižutį (1998), šios pakraipos menininkams būdinga tas pats, kas ir ankstesnių kartų menininkams. „*Pirmiausia - siekimas, vidinis poreikis pelnyti savo darbais visuomenės dėmesį ir išsikvoti sau vietą po saule, įsitvirtinti kultūroje. Galbūt tik tas siekis psichologiškai atviresnis,*

labiau, vaizdžiai tariant, apnuogintas“. Pagrindinės postmodernistinės estetikos kategorijos, kaip nurodo A. Gaižutis : „ironija, autoironija, pokštas, groteskas, akcija, simuliacija, anarchistinis žaidimas su pačiu menu, arogantiško požiūrio į kitas kultūros sritis demonstravimas“.

Anot E. Kalkiūtės (2009), *„mąstant apie meno paskirtį, pirmiausia norisi prisiminti laiko ir žmonių patikrintus dalykus: estetinį pasigėrėjimą, gyvenamosios aplinkos puošimą, puoselėjimą, bet jokiū būdu ne dergimą. Deja, kintant kultūrai ir jos vertybėms, kinta ir meno samprata*“. Anot autorės, o gal prisidengiama šiuolaikinio meno vardu, norint apginti nevykusią savo poziciją ar nuomonę. Nes prisidengiant šiuolaikiškumu tarsi nubraukiamos visos ribos, taisyklės.

Menininkams atsiranda galimybė laisvai reikštis, šokiruoti, klausti. Pateiksiu vieną iš meno paskirčių, t.y. *klausti*, pavyzdį. Tai Lietuvos menininko Vlado Urbanavičiaus kūrinys, gerai žinomas Lietuvoje „Krantinės arka“. Pagal Kalkiūtę (2009), *V. Urbanavičiaus „Krantinės arka“ atliepia būtent šį naują, pasikeitusį šiuolaikinio meno vaidmenį. Tai ne įamžinanti, pagerbianti tradicinę monumentalistiką, o alternatyvą siūlanti skulptūra. Ji kviečia pažvelgti kitaip, ieškoti naujų ne tik meno, bet ir gyvenimo perspektyvų. Gaminant šią konstrukciją buvo naudojamos antrinės plieno žaliavos. Čia stebimas meno kūrinio ir panaudotos medžiagos netapatumas, kai iš prastos medžiagos buvo sukurtas aukšto meninio lygio kūrinys, kitiems atrodantis visiškai priešingai. Kriterijus „gražu negražu“ jau atgyveno! Menas neprivalo būti grožio kūryba - teigia Vladas Urbanavičius. Toliau E. Kalkiūtė akcentuoja, jog „kintanti kultūra neišvengiamai keičia ir mūsų aplinką. Daugelį tai piktina, nes tarsi nebeliko meno, kuris džiugintų akį, keltų estetinį, moralinį ir dvasinį pasigėrėjimą. Vis sunkiau tampa rasti meno kūrinį, kuris tiesiog papuoštų aplinką. Tad tenka nevalingai tenkintis banalaus, kartais primityvaus meno atplaišomis. Susidaro įspūdis, kad tik labai garsiai šaukdamas, gali būti išgirstas ar bent jau pamatytas. Anot jos, meno kūrinys tampa pasisakymo priemone, kuri egzistuoja tik toje visuomenėje, kurią jis trikdo, nes meno prasmę sukuria tik jo santykis su aplinka: iš individualaus, asmeniško jis tampa visuomenišku.*

S. Trilupaitytės ir E. Lubytės (2009) dialoge taip pat minima „Krantinės arka“, kur nuolatiniu sarkazmu piliečiams „nesuvokiamas“ vamzdis aptarinėjamas labai plačiai ir įkyriai peršama mintis apie beprasmišką didelių lėšų švaistymą. Dialogo metu išaiškėja, jog šis darbas kainavo 100 000 lt., ši suma bei privačių rėmėjų parama padengė tik gamybos kaštus. S. Trilupaitytės žodžiais tariant „*esu beveik linkusi sutikti su tuo, jog daugumos žiūrovų reakciją lemia ne tiek vizualiai šokiruojanti raiška, kiek gilesni ideologiniai motyvai. Paminėjo R. Zemkausko (2009) žodžius „ plačioms masėms suvokiamas darbo pavadinimas galėjo iš karto pelnyti publikos simpatijas<...>reikėjo pavadinti vamzdį aiškiai – „Krizė“ ir viskas iškart stotų į savo vietas. O E. Lubytė (2009) mano, „jog konflikto priežastis glūdi ne pavadinime, anot jos „šiuolaikinio meno, skirtingai nuo ideologiškai angažuito reprezentacinio meno, misija yra pakviesti diskusijoms. Šis menas neauklėja*

ir nemoralizuoja, bet užduoda klausimus, skatina ieškoti į juos atsakymų. Čia visų pirma liudijamas mažos šalies gebėjimas toleruoti mąstymo ir požiūrių įvairovę“. Taip pat E. Lubytė (2009) pažymi, jog „neangažuotų šiuolaikinės plastikos kūrinių viešose miesto erdvėse nerasime. Aktualieji meno reiškiniai, kurie susišaukia su tarptautinėje aplinkoje vykstančiais procesais valstybės remiami palaikant šalies įvaizdį tarptautinėje aplinkoje. Tačiau, kaip matome, šie procesai nepageidautini namuose, nes konkuruoja su posovietinėm ir naujosiom meno rinkos žvaigždėm“.

Šiandien postmodernizmo pavyzdžių galima aptikti visur, vienas iš jų šiaurietams gerai žinomas, palyginti neseniai pastatytas fontanas „Saulės diskai“, taip pat iškėlęs diskusijų.

Anot A. Gaižučio (1998) postmodernistinėse diskusijose jau nebekalbama apie ypatingą grožio reikšmę, prarastojo rojaus melancholiją, universaliąsias visiems priimtinas vertybes. Čia bandoma pagrįsti ir primesti išvadą, kad šių laikų žmogus šmižinėja iš vienu būties fragmentų į kitus ir iš naujo kuria, išradinėja meną. Šiuolaikiniam žmogui neberūpi bendražmogiški idealai ir vertybes, pasiaukojimas tiesos ar dorovinių siekių vardan. Tokią nuostatą tarsi iliustruoja žymaus avangardisto M. Duchampo šmaikštus pasakymas: "Nuo tada, kai generolai nebemiršta karo lauke, dailininkui nėra reikalo patiesti kojas prie molberto“.

Pagal Z. Baumaną (1998) postmodernumas gali būti suprastas kaip modernumas, suvokęs savo tikrąją prigimtį – kaip modernumas pats sau. Postmodernumo bruožai - institucionalizuotas pliuralizmas, įvairumas, atsitikinumas ir daugiaprasmiškumas atsirado ir vis labiau ryškėjo modernioje visuomenėje, tačiau jie buvo vertinami greičiau kaip nesėkmės negu pasisėkimai.

V. Kavolis (1996) teigia, jog kultūra tampa svarbesnė yrančių visuomenės struktūrų laikotarpiais. Tada socialiniai mokslai daug ko nebegali paaiškinti žmonių elgesy, jų likimuose, nes žmonių elgesio nebelemia jų padėtis visuomenėje (klasinė padėtis, etninė kilmė, religija ir t.t.)

Remiantis E. Krukauskiene ir kt. (2003) postmodernistinėje visuomenėje kūrybinė sėkmė priklauso nuo menininko aktyvumo. Jei menininkas pasitiki savimi bei išlaiko emocinį santykį su aplinka, tai jo kūrybos stilius turi įtakos pasisėkimui. Autoriai pažymi ir Dieter'io Borchmeyer'io poziciją, kad reikia peržengti ribą, kuri skiria menininką nuo visuomenės, t.y. spraga, kurią reikia užtaisyti, yra tarp elito ir masinės kultūros, tarp "aukštojo" meno, kuris neigia prilyginimą prekei, ir kultūrinės industrijos, kuri visiškai pripažįsta komercinius mechanizmus .

Taigi, menininkai, priskiriantys savo kūrybą postmodernizmui, gali pamatyti, jog skiriamoji riba tarp elitinio ir masinio meno yra gerokai išblukusi.

1.4. Karjeros projektavimo priemonės ir veiksniai

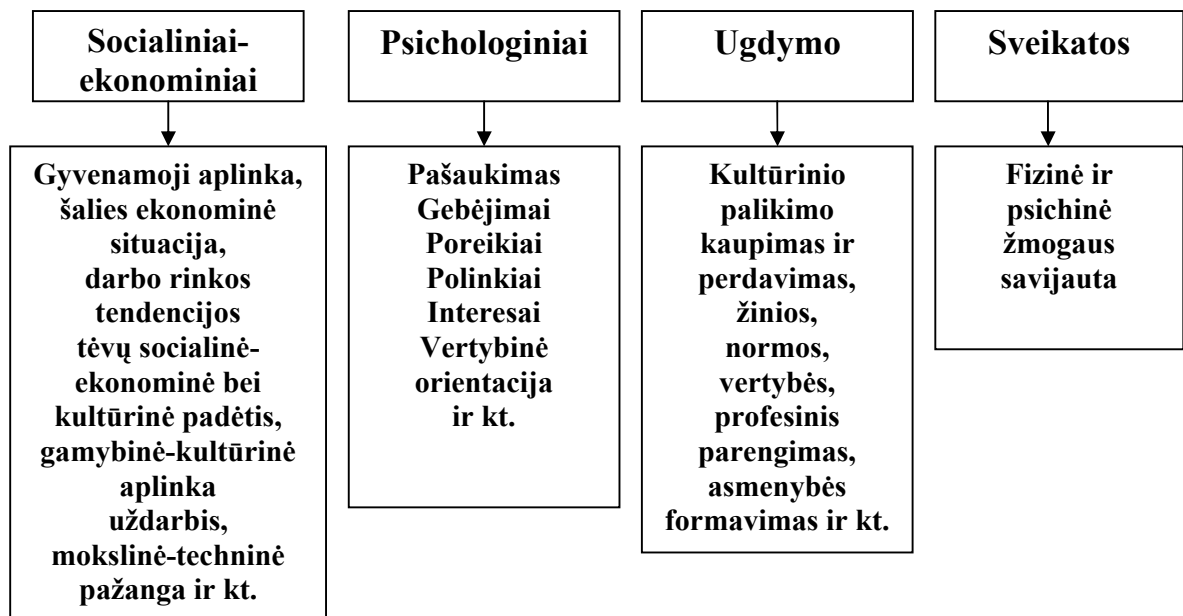
Šiuolaikinėje postmodernistinėje visuomenėje profesinės karjeros projektavimas yra labai aktualus. Individui svarbu išlikti, būti konkurencingam ir sėkmingam darbo rinkoje.

Remiantis profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo metodika, karjeros projektavimas yra ilgalaikis, visą gyvenimą apimantis procesas, kurio tikslas yra sudaryti asmeniui galimybes ir sąlygas nuolat išvelgti būsimas darbo rinkos kaitos tendencijas ir numatomų pokyčių kontekste tirti bei planuoti savo profesinę perspektyvą, o taip pat profesinės kvalifikacijos tobulinimosi poreikius, siekiant maksimaliai realizuoti savo prigimtinius gabumus bei sėkmingai konkuruoti nuolat kintančioje darbo rinkoje. Siekiant sukurti veiksmingą karjeros projektavimo sistemos planavimo ir koordinavimo struktūrą bei metodus, reikia suderinti įvairių valstybinių institucijų ir socialinių partnerių atsakomybę ir funkcijas.

Anot H. Gardner (1983), profesinės karjeros projektavimo samprata aiškinama kaip asmens profesijos pasirinkimas ir karjeros planavimo strategijos, sukurtos atsižvelgiant į individo gebėjimus, vertybes ir interesus.

Remiantis K. Pukeliu (2003), karjeros projektavimas apibūdinamas kaip nuolatinės žmogaus pastangos išvelgti darbo rinkos kaitos tendencijas ir prognozuojamų pokyčių kontekste tirti bei planuoti savo profesinės veiklos tobulinimo procesus, siekiant išlikti nuolat kintančioje darbo rinkoje ir įprasminti savo gyvenimą.

Individo profesinį apsisprendimą formuoja įvairūs subjektyvūs ir objektyvūs veiksniai. L. Jovaiša (1999) išskiria 4 karjerą sąlygojančius veiksnius (žr. 3 pav.).

3 pav. **Karjerą ir karjeros pasirinkimą įtakojuojantys veiksniai**
(sudaryta darbo autoriaus, remiantis L. Jovaiša (1999))

Iš socialinių – ekonominių veiksnių, šeima - pagrindinis kanalas, per kurį veikia beveik visi socialiniai veiksniai. Todėl renkantis profesiją, ypač svarbi ne tik tėvų, bet ir kitų šeimos narių nuomonė bei jų profesijos. Profesinį apsisprendimą gali nulemti ir vienas socialinis veiksnys, toks kaip profesijos prestižas, karjeros perspektyva, geras uždarbis, galimybė pavažinėti po pasaulį ir pan.

Iš psichologinių veiksnių, kurių yra labai daug, norėčiau išskirti gebėjimus ir pašaukimą, kurie pasirenkant menininko profesiją labai svarbūs. Gebėjimai – įgimtų duomenų pagrindu susidariusios savybės, lemiančios veiklos sėkmingumą. Pašaukimas – aukščiausias tikslas, kuriam žmogus paskiria visą savo gyvenimą ir kuris padeda žmogui maksimaliai išreikšti individualybę, padeda įveikti sunkumus bei skatina tobulėti.

Svarbūs yra ir ugdymo veiksniai. Ugdymo institucijoje gautos žinios, mokėjimai ir įgūdžiai dažnai lemia profesijos pasirinkimą.

Sveikatos veiksnys taip pat turi nemažai reikšmės, nes nuo fizinės ir psichinės žmogaus savijautos priklauso jo profesijos pasirinkimas.

Anot E. Krukauskienės (2003), socialiniai psichologiniai, kultūriniai veiksniai, tokie kaip pripažinimas, prestižas, visomeninis reikalingumas ar marginalumas lemia menininko žmogiškąjį ir profesinį likimą. Šie veiksniai, kurie atspindi daugelį menininko gyvenimišką pasirinkimą lemiančių aspektų: talento įkūnijimą, oficialių institucijų ir plačios visuomenės pripažinimo prioritetus; orientavimąsi į įvairius laimėjimus, kurie priklauso nuo kartos, konkrečių socialinių, ekonominių, kultūrinių sąlygų bei bendros pasaulio meno situacijos.

Remiantis R.M. Andriekiene, B. Anužiene (2006), profesinė veikla iki šiol buvusi pagrindinis asmens gyvenimo elementas, tapatinamas su suaugusio žmogaus asmeniniu gyvenimu bei socialine padėtimi, šiandien įgyja kitą vertę – akcentuojama saviraiška, individualumas, autonomija, savirealizacija, savastis, siekiama kuo labiau sumažinti priklausomybę nuo kitų ir kurti savarankiškesnę savo gyvenimo sistemą.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, jog karjeros projektavimas yra labai svarbus. O individui renkantis profesiją, jo pasirinkimui turi įtakos gana nemažai įvairių veiksnių. Tad priimant svarbius gyvenimo sprendimus, tokius kaip profesinis apsisprendimas ypač svarbu identifikuoti vertybes.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo metodai ir struktūra

Siekiant išsiaiškinti menininkų karjeros projektavimo galimybes, buvo atliktas empirinis tyrimas bei atlikta kiekybinė, kokybinė ir lyginamoji analizė. Tyrimo duomenys rinkti pasitelkus pusiau struktūruoto, giluminio anketavimo metodą.

Anketos konstravimo metodiniai principai

Konstruojant anketa, buvo atsižvelgta į informantų socialines, psichologines ypatybes. Anketos pradžioje paaiškinamas tyrimo tikslas, pildymo technika, akcentuojamas tyrimo anonimiškumas. Klausimyną sudaro 47 klausimai. Iš jų: 17 uždari, 3 pusiau atviri ir 27 atviri klausimai (1 priedas). Anketa sudaryta šio darbo autoriaus. Toliau pateikti anketinės apklausos diagnostiniai blokai, nurodant klausimų eiliškumą ir pobūdį. Pobūdis : A- atviras, U-uždaras.

Anketinės apklausos diagnostiniai blokai

Eil. Nr.	Diagnostinio bloko pavadinimas	Klausimų turinys	Kl. Nr.	Kl. pobūdis
1	Profesijos pasirinkimo motyvai	Meno mokyklos baigimas; Menininko profesijos pasirinkimas; Profesijos svarba Lietuvai.	5 6 7	U A A
2	Studijos universitete ir rengimas profesinei veiklai	Menininkų paruošimas universitete; Parengimo pakankamumas.	8 9, 10	U U, A
3	Meno kūrinio svarba menininkui	Išskirtų vertybių svarba menininkui; Kūrinio pristatymas plačiai auditorijai; Pristatymo svarba; Kūrinio pristatymo plačiai auditorijai būdai; Meno lauko dalyvių svarba menininkui.	11 12 13, 14 15 16	U U A, A A U
4	Menininko – postmodernisto bruožai	Savęs kaip postmodernisto apibūdinimas; Būdingi bruožai.	17, 18 19	U, A A
5	Menininko edukacinis pasirengimas	Edukacinis pasirengimas; Edukacinio pasirengimo turėjimas/ neturėjimas.	20 21, 22	U A, A
6	Avangardistinio lūžio galimybės universitetinėse	Menininkui-avangardistui būtinų asmenybės bruožų įgijimas studijų metu;	27, 28	U, A

	studijose	Avangardistinis lūžis studijų metu.	31,32, 33	U, A, A
		Menininko išskirtinumo galimybė studijų procese;	34	U
		Studijų dalykai, kuriuose lengviausia išlikti išskirtiniu.	35	A
7	Asmenybės bruožai, būdingi menininkui - avangardistui	Avangardizmo kaip menininko bruožo įvardijimas;	26	U
		Bruožai, leidžiantys tapti menininku – avangardistu;	29	A
		Bruožai, trukdantys tapti menininku – avangardistu (prašoma pagrįsti savo nuomone);	30	A
		Avangardizmo mene priėmimas visuomenėje;	23	U
		Teigiamas / neigiamas priėmimas.	24, 25	A, A
8	Radikalios krypties menininko vidiniai išgyvenimai	Radikalaus menininko maištingumo kilmė;	36	U
		Radikalumo svarbos įvertinimas;	37	U
		Radikalumas svarbus / nesvarbus;	38, 39	A, A
		Visuomenės nesupratimo reikšmė menininkui;	40	U
		Menininko – radikalo vidiniai išgyvenimai ;	41	A
		Išgyvenimų nežinojimas / išgyvenimų apibūdinimas.	42, 43	A, A
9	Karjeros projektavimo galimybės Lietuvoje ir emigracijos veiksniai	Karjeros projektavimo galimybės;	44	A
		Emigracijos galimybė;	45	U
		Emigravimo / neemigravimo priežastys;	46, 47	A, A
		Pasiūlymai.	48	A

2.2. Tyrimo organizavimas

Anketinė apklausa vyko 2012 m. kovo 26 – 31 dienomis. Buvo išdalinta 150 anketų, tačiau gražintos tik 104 anketos. Ne visi informantai pilnai užpildė anketas.

Tyrimo metu pavyko apklausti :

10 Šiaulių dailės mokyklos mokytojų;

4 Šiaulių universiteto Menų fakulteto dėstytojus;

90 Menų fakulteto III, IV kurso studentų. Iš viso tyrime dalyvavo 104 tiriamieji.

Informantai atrinkti atsitiktinės imties metodu.

Kokybinė metodologija ir informantų imtis neleidžia daryti jokių apibendrinimų apie visą būsimų menininkų populiaciją, tačiau iš dalies atskleidžia šios populiacijos karjeros projektavimo ir ugdymo procesus, santykius ir kylančias įtampas.

Tyrimas vyko 3 etapais :

1 etapas (nuo vasario 10d. iki kovo 10d.) koncepsijos formavimas. Apgalvotas tyrimo instrumentas, adaptuoti 47 klausimai.

2 etapas (nuo kovo 26d. iki balandžio 2d.) empirinis procesas. Anketų išdalijimas dėstytojams ir studentams.

3 etapas (nuo balandžio 5d. iki balandžio 25d.) analizė. Gauta informacija sistemingai ir tikslingai analizuojama ir apdorojama.

Duomenų tvarkymo metodų pagrindimas

Apklaustos duomenys buvo sisteminami ir analizuojami statistine Excel kompiuterine programa. Sudarytos suvestinės lentelės ir diagramos toliau buvo analizuojamos Microsoft Word formate.

Content analizė buvo taikoma atsakymų į anketoje pateiktus atvirus klausimus apdorojimui kokybiniu aspektu.

Tyrimo dalyvavusių dėstytojų ir studentų socialiniai – demografiniai duomenys pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Tiriamųjų socialiniai – demografiniai duomenys

Eil. Nr.	Tiriamųjų pasiskirstymas		Dėstytojai		Studentai	
			%		%	
1	Lytis	Vyras	8	57	12	13
		Moteris	6	43	78	87
2	Amžius	Nuo 18 iki 30 m	1	7	90	100
		Virš 30 m.	13	93	0	0
3	Gyvenamoji vieta	Miestas	14	100	89	99
		Miesto tipo gyvenvietė	0	0	0	0
		Kaimas	0	0	1	1

Išanalizavus gautus anketinius duomenis pagal socialines – demografines charakteristikas matyti, jog dėstytojų pasiskirstymas pagal lytį panašus, o studentų tarpe vyrauja moteriška lytis. Visi tiriami studentai buvo iki 30 m. amžiaus. Tiriamų dėstytojų amžius – virš 30 m., išimtį sudaro 1 dėstytojas, nurodęs savo amžių iki 30 m. Beveik visi tiriamieji gyvena mieste, išskyrus 1 studentą. Tiriant išsilavinimą, pasitaikė netikslumų, nes tiriamieji, besimokydami universiteto III, IV kursuose, pasirinkdavo skirtingus atsakymus : vidurinį, aukštąjį arba visiškai nepažymėdavo. Visi tirti dėstytojai turėjo aukštąjį išsilavinimą. Meno mokyklas yra baigę 5 tirti dėstytojai ir 27 tirti studentai.

3. MENININKŲ KARJEROS PROJEKTAVIMO EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

3.1. Menininko profesijos pasirinkimo, svarbos Lietuvai bei sukurto kūrinio pateikimo vartotojams kokybinis tyrimas

Menininko, kūrybos sferos darbuotojo profesijos svarba Lietuvai neabejotina. Tik tai labai individualu ir priklauso nuo pačio menininko pilietinės pozicijos bei nuo to, ką jis nori pasakyti kitiems savo kūryba.

Individas, pasirinkdamas profesiją, pirmiausia nustato kuri iš vertybių stipriausiai sąveikauja su jo asmenybe. Anot D. Augienės (2009), asmeninės vertybės pabrėžia, kas individui svarbiausia, reikšmingiausia, t.y. šeima, laisvė, laimė, malonumai, prabanga, savigarba, nuoširdumas, draugystė, meilė, grožis, turtas, sveikata. O planuojant savo profesinę karjerą svarbiausios yra darbo vertybės, tokios kaip sėkmė, atlyginimas, pripažinimas, valdžia, atsakomybė, kompetencija, aktyvumas, kūrybiškumas, švara, grožis, saugumas, pastovumas ir t.t.

Pagal E. Krukauskienę ir kt. (2003), menininkai, pasirinkdami profesiją, pasirenka ne vien tik formalų statusą, jų pasirinkimas kur kas reikšmingesnis, kaip sakoma : menas – ne profesija, o – gyvenimo būdas.

Apie menininko profesijos pasirinkimo motyvus, profesijos svarbą Lietuvai bei kūrinio pateikimo vartotojams ypatumus, išanalizavus dėstytojų bei studentų atsakymus į atvirus anketos klausimus, buvo atlikta content analizė, kurios duomenys pateikti sekančiuose skyriuose.

3.1.1. Dėstytojų patirtis

2 lentelė

Menininko profesijos pasirinkimas

Kategorija	Sk.	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Psichologiniai veiksniai	1	Meninių gebėjimų turėjimas	2	„Patiko piešti, tapyti, žavėjauosi grafika ir grafikais <...>“; „Tokia esu iš prigimties“.
Savirealizacijos poreikis	2	Kūrybos poreikis	4	„Galimybė save realizuoti kūrybiškai“ ; „ Iš prigimties mėgau kūrybą“;
		Saviraiška mene	4	„Puikus būdas išreikšti save“; „Įdomu save reikšti spalvų pagalba“.

Neapsisprendimas	1	Neapsisprendimas	4	„Nežinau“; „Nemokėjau skraidyti“; „Meninkas ne profesija. Menininku galima būti bet kurioje profesijoje <...>“.

Analizuojant dėstytojų nuomones apie menininko profesijos pasirinkimą matyti, jog išsamiausiai išreiškta kategorija „Savirealizacijos poreikis“, kurios subkategorijos „Kūrybos poreikis“ ir „Saviraiška mene“. Dėstytojai menininko profesiją pasirinko daugiausia dėl galimybės save realizuoti, turėdami tam tikrų meninių gabumų iš prigimties. Analizės metu matyti, jog dėstytojai, pasirinkdami menininko profesiją, neatsižvelgė į rinkos ekonomikos situaciją, darbo rinkos tendencijas bei kitų socialinius veiksnius. Dalis dėstytojų atsakymų pateko į kategoriją „Neapsisprendimas“, kas leidžia manyti, jog profesijos pasirinkimas buvo atsitiktinis, nebuvo karjeros projektavimo.

3 lentelė

Menininko profesijos svarba Lietuvai

Kategorija	Sk.	Subtakegorija	Sk.	Teiginiai
Reprezentacinis veiksnys	2	Lietuvos garsinimas kitose šalyse	3	„Ne tik Lietuvai, bet ir visam pasauliui“; „Menas padeda garsinti Lietuvą“; „Reprezentaciniu kontekstu“.
		Tautinio identiteto plėtojimas	1	„Saugo ir plėtoja asmens tautinį identitetą“.
Kultūros sklaidos veiksnys	3	Meno suvokimo ugdymas	2	„Ugdo vaikų estetinę patirtį, meno kalbos pažinimą ir meninę raišką“; „Jei kiekviename žmoguje gyventų menininko širdis-Lietuvoje būtų šviesiau ir daugiau teisingumo“;
		Estetinio poreikio tenkinimas	2	„Tenkina estetinį poreikį“; „Grožis ir kūryba yra varomoji jėga“.
		Kultūrinio gyvenimo įtakojimas	3	„Yra kultūros dalis“; „Profesija apima labai daug sričių, svarbi Lietuvos ateičiai ir vizijai, kuriamas kokybiškas miestų vaizdas.“

Nereikšmingi	1	Nereikšmingi	2	„Niekuo“; „Nežinau“.

Išanalizavus dėstytojų atsakymus, matyti, jog plačiausiai išreikšta kategorija „Kultūros sklaidos veiksnys“, kurios subkategorijos „Meno suvokimo ugdymas“, „Estetinio poreikio tenkinimas“ bei „Kultūrinio gyvenimo įtakojimas“. Dėstytojų nuomone, menininko profesija svarbi vaikų estetiškos patirties, meno pažinimo bei meninės raiškos ugdymui bei estetinio poreikio tenkinimui. Taip pat išskiriama kategorija „Reprezentacinis veiksnys“, kur jų nuomone, menininko profesija bei menas garsina Lietuvą, saugo bei plėtoja tautinį identitetą. Analizuojant dėstytojų atsakymus matyti, jog labai minimaliai paliestos menininko funkcijos, neakcentuojama karjera, verslumas, vartotojiškumas.

Kitas klausimas buvo apie menininko sukurto kūrinio sklaidos visuomenėje svarbą. Į klausimą: „Ar Jums svarbu, kad menininko sukurtas kūrinys pasiektų plačią auditoriją?“ 79 proc. dėstytojų nurodė, jog tai jiems svarbu ir 21 proc. dėstytojų nuomone, tai nesvarbu. Dėstytojų atsakymai į klausimą „Kodėl, jų nuomone, svarbu, jog kūrinys pasiektų plačią auditoriją?“, pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė

Menininko sukurto kūrinio pateikimas vartotojams

Kategorija	Sk.	Subtakegorija	Sk.	Teiginiai
Pripažinimo kriterijai	1	Pripažinimo įgijimas	4	„Tai yra pripažinimas“; „Lengviau pasiekti pripažinimo“; „Galimybė būti pripažintam“.
Edukacinė funkcija	2	Auditorijos svarba kūrinio gyvavimui	1	„Kūrinys gyvuoja tik visuomenėje“;
		Menininko paskirtis	3	„Menininkas tam ir sukurtas“; „Suteikiama galimybė pasaulį pamatyti menininko akimis“;
Savirealizacijos poreikio patenkinimas	1	Kūrybos skatinimas	2	Vidinis kūrėjo džiaugsmas, pasitikėjimas savo jėgomis, noras toliau kurti“; Patinka kurti žmonėms.
Nereikšmingi	1	Nereikšmingi	1	„Nežinau“;

Atlikus dėstytojų atvirų klausimų apie menininko sukurto kūrinio pateikimą plačiai auditorijai svarbos analizę, buvo matyti, jog išsamiausiai atskleista kategorija „*Edukacinė funkcija*“. Šios kategorijos subkategorijos „*Auditorijos svarba kūrinio gyvavimui*“ nurodo, jog kūrinys gyvuoja tik visuomenėje, o subkategorija „*Menininko paskirtis*“ tiesiogiai akcentuoja menininko funkciją. Siauriau atskleista kategorija „*Pripažinimo kriterijai*“, kurios subkategorija „*Pripažinimo įgijimas*“. Dėstytojų nuomone, tik auditorija gali suteikti galimybę būti pripažintam. Tuo pačiu tai skatina kūrybą. (kategorija „*Savirealizacijos poreikio patenkinimas*“). Apibendrinat analizės metu gautus duomenis, galima teigti, jog dauguma dėstytojų orientuojasi į meno prieinamumą masiniam vartotojui.

Nors pripažinimas yra vienas iš svarbiausių mechanizmų, kuriančių menininko ir meno socialinę vertę bei menininko socialinio saugumo jausmą, buvo dėstytojų, kuriems kūrinio pateikimas plačiai auditorijai neatrodė toks svarbus. 21 proc. dėstytojų nurodė, jog „*plati auditorija nesupranta kokybiško meno*“, kad „*menininko kriterijus yra pačio menininko augimas*“ ir kad „*meną kuria ne žiopsotojams*“.

Paprašyti nurodyti, kokiais būdais siektų, jog meno kūrinys būtų prieinamas platesnei auditorijai, 71 proc. dėstytojų nurodo, jog „*rengiant viešas parodas*“, „*publikuojant*“, „*kantriu darbu*“, „*savireklama*“ bei „*bendraujant su kuratoriais*“. 29 proc. dėstytojų parašė, jog „*nėra jokių būdų*“.

Postmodernistinė visuomenėje menininko funkcija neabejotinai sietina su vartotojiškumu bei laisvos rinkos plėtojimu. Vartotojiškumas nulemia menininko darbų poreikį, tokiu atveju jo darbai turi būti prieinami plačiai visuomenei, idant galėtų būti patenkinti jos poreikiai. Kadangi postmodernistinė visuomenė yra „išlepinta“, menininkas, į tai atsižvelgdamas, turi savo kūrybiškumą nukreipti į kažką nuolat kintamą bei naują, kas galėtų tenkinti laisvąją rinką bei vartotoją.

3.1.2. Studentų patirtis

5 lentelė

Menininko profesijos pasirinkimas

Kategorija	Sk.	Subtakegorija	Sk.	Teiginiai
Socialiniai-ekonominiai veiksniai	1	Šeimos įtaka	7	„Šeimoje daug meniškų žmonių, jie mane „priraukė prie menų“; „Mama studijavo menus, todėl tai įtakojo profesijos pasirinkimą“; „Skatino namiškiai“;

Psichologiniai veiksniai	2	Meninių gebėjimų turėjimas	28	„Nes turiu meninių sugebėjimų“; „Nuo pat vaikystės mėgau piešti, todėl norėjau su tuo sieti savo tolimesnį gyvenimą“; „Nes esu meniškos sielos“.
		Pašaukimas	3	„Viduje jaučiau, jog tai mano pašaukimas“; „Man tai gyvenimo būdas, o ne profesija“; „Tai mano laimė“.
Savirealizacijos poreikis	2	Kūrybos poreikis	25	„Norėjau išbandyti save“; „Nuo mažens traukė meninė savirealizacija“; „Norėjau, kad niekada nereikėtų dirbti, o galėčiau daryti tai ką noriu“; „Visada norėjau būti meno dalimi“; „Maloni, patraukli profesija“; „Patinka kūrybinis darbas“; „Nes patinka savo darbais džiuginti kitus“;
		Saviraiška mene	2	„Nes meno kūriniai ir jų gamyba leidžia žmogui visapusiškai atsiskleisti savo charakteriu“; Nes menas yra platus, jame gali save išlieti kaip nori, mene nėra ribų“.
Ugdymo veiksniai	2	Pasirengimas profesinei veiklai	6	„Turėjau polinkį į pedagoginius dalykus“; „Nes tai geriausiai mokėjau“; „Nes mokiausi menų gimnazijoje ir neįsivaizdavau, kad galėčiau mokytis kažką kitą“.
		Pedagogų įtaka	4	„Dailės mokytoja pasiūlė šią specialybę“; „Paskatino mokytojai“.

Analizuojant studentų nuomones apie menininko profesijos pasirinkimą, išsamiausiai išreikštos šios kategorijos „Psichologiniai veiksniai“, „Savirealizacijos poreikis“ bei „Ugdymo veiksniai“. Kategorijos „Psichologiniai veiksniai“ subkategorijos „Meninių gebėjimų turėjimas“ bei

„Pašaukimas“ nurodo, jog studentai, rinkdamiesi profesiją remiasi prigimtiniais meniniais gabumais, manydami, jog ši profesija tai jų pašaukimas. Plačiai išreikšta subkategorija „Kūrybos poreikis“ leidžia manyti, jog dauguma studentų dirbdami kūrybinį darbą, nori save realizuoti. Siauriausiai atskleista kategorija „Socialiniai-ekonominiai veiksniai“. Studentai, rinkdamiesi menininko profesiją akcentavo, jog jų pasirinkimui turėjo reikšmės tik „Šeimos įtaka“. Apibendrinant studentų atsakymus apie menininko profesijos veiksnius, matyti, jog studentai, rinkdamiesi profesiją, dažniausiai atsižvelgia į psichologinius, savirealizacijos bei ugdymo veiksnius, t.y. turėdami prigimtinių meninių gebėjimų, nori juos realizuoti dirbdami kūrybinį darbą. Analizės metu matyti, jog studentai, stodami į meno mokyklą, visiškai neatsižvelgė į rinkos ekonomikos situaciją, darbo rinkos tendencijas bei kitų socialinius veiksnius. Tokiu atveju galima teigti, jog karjeros projektavimas buvo minimalus.

6 lentelė

Menininko profesijos svarba Lietuvai

Kategorija	Sk.	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Reprezentacinis veiksnys	2	Lietuvos garsinimas kitose šalyse	12	„Lietuvos menininkai garsina, aukština Lietuvą kitose šalyse“; „Išpopuliarinti šią valstybę per menus“;
		Kultūros paveldo plėtojimas	2	„Papildo Lietuvos kultūros paveldą, kurdami įvairius meno kūrinius, išsiskiriančius iš kitų visame pasaulyje“.
Kultūros sklaidos veiksnys	4	Meno suvokimo ugdymas	14	„Ugdo meno suvokimą“; „Plečia jaunuomenės požiūrį į pasauliui aktualius klausimus“; „Menas yra reikalingas visuomenės švietimui“; „Padeda ugdyti, ruošti mokinius“; „Menas padeda atsipalaiduoti“.
		Kultūrinio gyvenimo įtakojimas	9	„Gali išplėsti kultūrinį, meninį gyvenimą“; „Svarbi kultūros dalis“; „Įtakoja kultūrinį gyvenimą“; „<...>kuria naują ekonominę ir vizualią kultūrą“.

				„ <i>Tai kultūros pagrindas</i> “.
		Tiesioginis individo įtakojimas	6	„ <i>Savo sąveika žmogui</i> “; „ <i>Svarbi ne tik Lietuvai, bet ir kiekvienam žmogui asmeniškai <...></i> “; „ <i>Gali keisti žmogaus vidų, mąstymą</i> “; „ <i>Ugdo žmogų, jį keičia</i> “.
		Tiesioginis visuomenės įtakojimas	5	„ <i>Noriu savo kūryba priminti žmonėms tikrąsias gyvenimo vertybes</i> “; „ <i>Menininkai savo darbais gali tiesiogiai ir netiesiogiai visuomenei kalbėti apie problemas, priversti susimąstyti</i> “; „ <i>Per teatrą galime žmonėms perduoti žinią, analizuoti reiškinius</i> “.
Nereikšmingi	1	Nereikšmingi	9	„ <i>Kaip ir visos kitos</i> “; „ <i>Lietuvai mes nesvarbūs</i> “; „ <i>Galimybės atskleisti, realizuoti save minimalios</i> “; „ <i>Profesija nėra svarbi, nes mažai kas rimtai žiūri ir vertina meną</i> “; „ <i>Viskuo</i> “; „ <i>Niekuo</i> “; „ <i>Nežinau</i> “.

Analizuojant studentų atsakymus apie menininko profesijos svarbą, matyti, jog išsamiausiai atskleista kategorija „*Kultūros sklaidos veiksnys*“. Didžiausios šios kategorijos subkategorijos „*Meno suvokimo ugdymas*“ bei „*Kultūrinio gyvenimo įtakojimas*“. Studentų nuomone, menininko profesija svarbi Lietuvai, nes ugdo meno suvokimą bei įtakoja kultūrinį gyvenimą. Kitos subkategorijos „*Tiesioginis individo įtakojimas*“ bei „*Tiesioginis visuomenės įtakojimas*“ papildo, jog šios profesijos atstovai savo darbais tiesiogiai ir netiesiogiai gali įtakoti, ugdyti ir keisti patį individą bei visuomenę. Siauriau išreikšta kategorija „*Reprezentacinis veiksnys*“, kurios subkategorijos „*Lietuvos garsinimas kitose šalyse*“ bei „*Kultūros paveldo plėtojimas*“ nurodo, jog studentų nuomone, Lietuvos menininkai garsina, populiarina Lietuvą bei savo kūriniais papildo Lietuvos kultūros paveldą. Nemaža dalis studentų atsakymų priskiriami kategorijai „*Nereikšmingi*“, kas leidžia manyti, jog studentai negali arba nesugeba įvardinti profesijos svarbos Lietuvai. Visiškai neakcentuojama karjera, verslumas, vartotojiškumas bei poreikių įvairovė. Menininkas turėtų

atsižvelgti į postmodernistinės visuomenės iššūkius, juos priimti, patapdamas versliu ir įtikdamas masiniam vartotojui. Taigi, studentai nepakankamai orientuojasi į vartotojų įvairovę.

Į klausimą: „*Ar Jums svarbu, kad menininko sukurtas kūrinys pasiektų plačią auditoriją?*“ 86 proc. studentų nurodė, jog tai jiems svarbu ir 4 proc. jog tai nesvarbu. Studentų atsakymai į klausimą „*Kodėl, jų nuomone, svarbu, jog kūrinys pasiektų plačią auditoriją?*“, pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė

Menininko sukurto kūrinio pateikimas vartotojams

Kategorija	Sk.	Subtakegorija	Sk.	Teiginiai
Pripažinimo kriterijai	5	Pripažinimas per mases	9	„Kūrinys pasiekęs mases suteikia pripažinimą“; „Tik per mases įmanomas pripažinimas arba paneigimas“.
		Kūrybinis tobulėjimas	2	„Siekiant pripažinimo, kūrybinio tobulėjimo“.
		Savivertės kėlimas	1	„Dėl pripažinimo – savivertės kėlimo“.
		Populiarumas tarp kitų menininkų	3	„Svarbus yra pripažinimas, taip pat populiarumas tarp kitų menininkų“;
		Kūrinio matomumas	7	„Meno kūriniai turi būti matomi ir įvertinti“; „Todėl, kad kūrinį turi pamatyti kiti“.
Įvertinimo kriterijus	3	Kūrinio įvertinimas	8	„Svarbu, kad kūrinys būtų įvertintas“; „Jei ką kuri, tai nori būti įvertintas“;
		Kritikos, nuomonių išklauskymas	7	„Kad sulauktum kritikos ir galėtum išklaudyti kitų nuomonės“;
		Menininko galimybių įvertinimas	4	„Pristatytas darbas visuomenei padeda menininkui geriau įvertinti savo galimybes ir gebėjimus“.
Žinomumo kriterijus	2	Galimybė išgarsėti	4	„Galimybė išgarsėti“; „Nes yra gerai išgarsėti ir pasiekti gerų rezultatų“;
		Kūrybos skatinimas	2	„Menininko žinomumas skatina jį kurti“;
Poveikis meno	1	Emocijų sukėlimas	3	„Menas skirtas nustebinti auditoriją, sukelti emocijas“;

vardotojui				<i>Svarbu paveikti žmogų savo kūryba, sukelti emocijas;</i>
Edukacinė funkcija	3	Auditorijos svarba menininkui	5	<i>„Menininkui svarbi auditorija, jis be jos neegzistuoja“;</i> <i>„Menininkas turi būti orientuotas į žiūrovą“;</i> <i>„Menininkas kuria tam, kad žmonėms galėtų savo darbais pasiųsti kokią nors žinią“;</i>
		Auditorijos svarba menui	2	<i>„Menas yra skirtas auditorijai, be stebėtojo jis tampa beprasmiškas“;</i>
		Edukacinės funkcijos atlikimas	2	<i>„Tuomet menas atlieka edukacinę funkciją“.</i>
Naudos siekimas		Pinigai	1	<i>„<...>Dėl pinigų – kad tai būtų naudinga, ne tik „gražu“.</i>

Atlikus studentų atsakymų į atvirus klausimus apie menininko sukurto kūrinio pateikimo plačiai auditorijai svarbos content analizę, matyti, jog išsamiausiai atskleista kategorija „Pripažinimo kriterijai“. Šios kategorijos subkategorija „Pripažinimas per mases“ pati didžiausia. Studentų nuomone, jog kūrinys tik per mases gali būti pripažintas arba paneigtas. Kitos subkategorijos „Kūrybinis tobulėjimas“, „Savivertės kėlimas“, „Populiarumas tarp kitų menininkų“ bei „Kūrinio matomumas“ taip pat remiasi pripažinimo svarba. Kategorijai „Įvertinimo kriterijus“ priskiriamos subkategorijos „Kūrinio įvertinimas“, „Kritikos, nuomonių išklausa“, „Menininko galimybių įvertinimas“. Studentų nuomone, labai svarbu, kad kūrinys būtų įvertintas, sulauktų kritikos, bei padėtų įvertinti jų galimybes. „Kategorijos „Žinomumo kriterijus“ subkategorija „Galimybė išgarsėti“ ir „Kūrybos skatinimas“ nurodo, jog kūrinio pateikimas plačiai auditorijai suteikia galimybę išgarsėti, o menininko žinomumas skatina jį toliau kurti. Kita kategorija „Poveikis meno vartotojui“ ir jos subkategorija „Emocijų sukėlimas“ atskleidžia vieną iš meno funkcijų. Išsamiau atskleista kategorija „Edukacinė funkcija“. Šios kategorijos subkategorijos „Auditorijos svarba menininkui“, „Auditorijos svarba menui“ bei „Edukacinės funkcijos atlikimas“ tiesiogiai akcentuoja auditorijos svarbą, menininko orientaciją į žiūrovą bei edukacinės funkcijos atlikimą. Siauriausiai atskleista kategorija „Naudos siekimas“. Apibendrinant analizės metu gautus duomenis, galima teigti, jog dauguma studentų orientuojasi į meno prieinamumą masiniam vartotojui.

Taigi, pripažinimas ir vertinimas yra neatsiejamas meno kūrybos lauko atributas. Ir nors pripažinimo svarba, analizuojant studentų atsakymus, buvo akivaizdi, vis tik buvo studentų,

kuriems kūrinio pateikimas plačiai auditorijai neatrodė toks svarbus. 4 proc. studentų studentų mano, jog „kuria tik sau“ ir „kitų nuomonė jiems nesvarbi“, jog „yra svarbu sukurtas kūrinys, o ne plati auditorija“, kad „visiems neįmanoma įtikti ir svarbiausia, jog pats autorius liktų patenkintas savo darbais, nes dirba tik dėl savęs“.

O paprašyti nurodyti, kokiais būdais siektų, jog meno kūrinys būtų prieinamas platesnei auditorijai, studentai pateikė šiuos atsakymus :

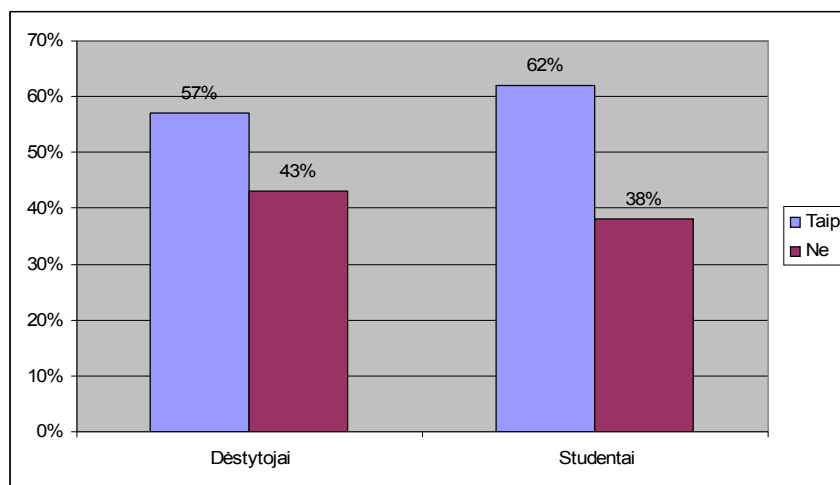
83 proc. studentų plačios auditorijos siektų šiais būdais : „reklama“, „savireklama“, „dalyvavimu parodose“, „įvairiuose projektuose“, „konkursuose“, „pasitelkiant marketingą“, „informacines technologijas“, „aktualių visuomenei problemų palietimu ir iškelimu“, „kūrinio demonstravimu ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje“, „sukuriant šokiruojantį darbą“, „talpinant internete, įvairiuose socialiniuose tinklalapiuose“ ir pan.

12 proc. studentų „nieko nedarytų“ arba dar nežino ką darytų.

3.2. Edukacinis pasirengimas universitete

Edukacinis parengimas vaidina ypatingai svarbų vaidmenį. Istorijos žinojimas, geometrinių figūrų, fizikinių dėsnių, gamtos, gyvūnijos, augmenijos pažinimas suteikia menininkui tarsi neišsemiamą kūrybinių minčių arsenalą. Todėl įvairiapusis pasaulio suvokimas ir jo demonstravimas plačiosioms masėms per savitą, individualią prizmę yra labai svarbus.

Siekiant išsiaiškinti ar tenkina tiriamuosius menininko parengimas universitete, apie tai buvo pateiktas klausimas, ir paaiškėjo, kad 57 proc. dėstytojų ir 62 proc. studentų menininkų parengimas universitete tenkina (žr. 4 pav.).

4 pav. Dėstytojų ir studentų nuomonė apie menininkų rengimą universitete

Tačiau net 43 proc. dėstytojų ir 38 proc. studentų pažymėjo, jog rengimas universitete jų netenkina. Siekiant išsiaiškinti, ko, jų nuomone, universitete labiausiai trūksta, buvo parengtas sekantis klausimas, kurio atsakymai pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė

Studijų metu, įgyjant pasirengimą profesinei veiklai, labiausiai trūkstami dalykai

Teiginiai	Labai trūksta		Trūksta		Neturiu nuomonės		Netrūksta		Visiškai netrūksta	
	%		%		%		%		%	
	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai
Teorinių žinių	14	-	29	7	-	13	29	84	-	-
Praktinio pasirengimo	36	29	21	37	14	8	7	27	-	-
Universalių, bendrųjų asmeninio pobūdžio mokėjimų ir gebėjimų	7	6	36	56	7	22	7	14	-	2

Analizuojant gautus duomenis, galima padaryti išvadą, jog teorinių žinių netrūksta net 84 proc. studentų. Tačiau tiek dėstytojai, tiek studentai akcentuoja, jog trūksta praktinio pasirengimo bei universalių, bendrųjų asmeninio pobūdžio mokėjimų ir gebėjimų.

Siekiant išsiaiškinti, kodėl menininko rengimas juos tenkina, buvo gauti šie duomenys : 50 proc. dėstytojų pažymėjo, jog „studentai gauna pakankamai žinių bei vertingos informacijos profesinės veiklos pradžiai“, ir kad „tolimesnė veikla priklauso nuo paties studento“. Tik 1 dėstytojas mano, jog „studentai profesinei veiklai neparuošiami“.

50 proc. studentų nurodo, jog labiausiai juos tenkina „gerai išdėstomi dalykai“, „profesionalūs, puikūs dėstytojai“, „nuoširdus bendravimas su dėstytojais“, „galimybė laisvai reikšti savo nuomonę“, „pakankamai daug dėmesio ir žinių pedagoginiam išsilavinimui ugdyti“, „naujoviškas mokymas“, „galimybė konsultuotis su dėstytojais individualiai ne tik universitete“ ir pan.

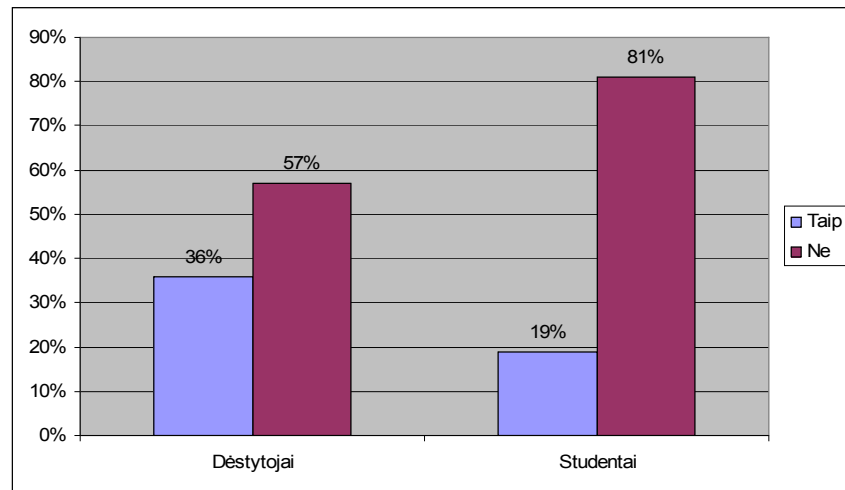
Apibendrinant menininkų edukacinį pasirengimą, galima padaryti išvadą, jog edukacinis pasirengimas nėra pakankamas, nes menininkų paruošimui trūksta praktinio pasirengimo bei universalių, bendrųjų asmeninio pobūdžio mokėjimų ir gebėjimų. Kad visapusiškai parengti menininkai sugebėtų masėms perteikti fizinį, filosofinį bei estetinį pasaulio suvokimą, būtina, jog universitetuose dėstomos įvairios disciplinos sustiprintų menininko, kaip kūrybos sferos darbuotojo pasaulėjautą.

3.3. Menininko – postmodernisto ir jo palaikymo visuomenėje veiksniai

Menininkas - postmodernistas stengiasi pasaulį pademonstruoti neįprastomis viena kitą užgožiančiomis ir persipinančiomis formomis, kurios dažnai verčia stebėtis vartotoją. Tačiau „postmodernus vartotojas“ ilgainiui tampa visa kuo persisotinusių ir vangiu žiopsotoju. Todėl čia, menininkas - postmodernistas privalo sutelkti visą savo išmonę, žinias bei gebėjimus, jog pateiktų kažką naujo ir įdomaus.

Anot Z. Baumano (1998), postmodernumo sąlygomis veikėjai nuolat susiduria su moraliniais klausimais ir yra priversti rinktis. Pasirinkimas visuomet yra atsakomybės prisiėmimas.

Siekiant išsiaiškinti ar tiriamieji gali save apibūdinti kaip postmodernistus, buvo gauti šie rezultatai (žr. 5 pav.)

5 pav. Dėstytojų ir studentų nuomonė apie menininko – postmodernisto apibūdinimą

Susipažinus su gautais duomenimis matyti, jog 36 proc. tirtų dėstytojų laiko save postmodernistais, o 81 proc. studentų – negali savęs taip apibūdinti. Taigi, studentai neturi pakankamo edukacinio pasirengimo save įvardinti ir suvokti kaip postmodernistus.

Apie tai, kodėl negali savęs taip pavadinti, dažniausiai atsakymai buvo šie:

Dėstytojai nurodė, jog : jų „darbai, tikėjimas, kūrybos kryptis yra kitokia, neįrėmintą į jokių rėmus“, išskyrė individualumą, nedrašumą bei tradicines pažiūras.

Studentai akcentavo, jog dar nežino kokios meninės krypties esą, yra ieškojimuose, „trūksta patirties“, „dar nesusiformavęs požiūris į postmodernizmą“, „yra noras išbandyti save įvairiose amplua“, kiti nurodė, jog „patinka klasika ir tautodailė“ arba yra kitų krypčių atstovai.

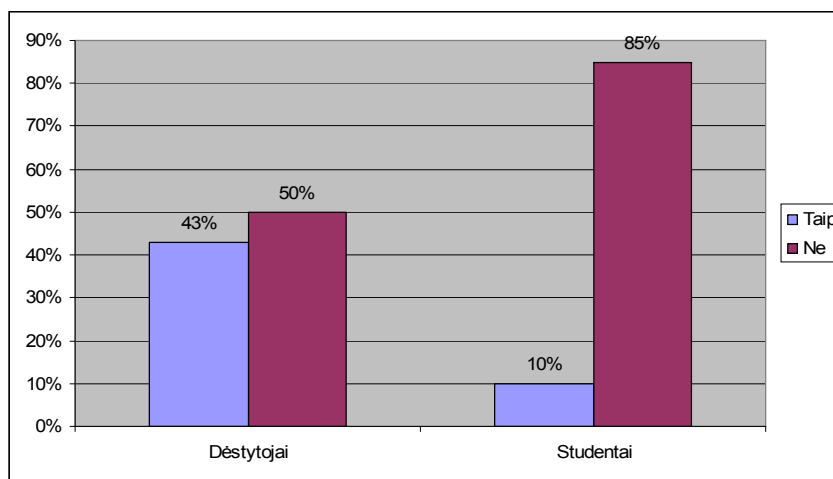
Paprašyti išvardinti postmodernistui būdingus bruožus :

Dėstytojai nurodė, jog tai : „drąsa“, „pasitikėjimas“, „religingumas“, „kitų nuomonės nepaisymas“ bei „naujų tendencijų paieškos“.

Studentai nurodė, jog tai : „naujovių ieškojimas“, „savos tiesos kūrimas“, „įvairių technikų naudojimas“, „pasidavimas visuomenės įtakai“, „savirealizacija įvairiuose žanruose“ bei „pasirinkimo laisvė“.

4 studentai nežinojo kaip atsakyti į šį klausimą, todėl įrašė „nežinau“, 7 studentai į šį klausimą neatsakė.

Siekiant išsiaiškinti tiriamųjų nuomonę apie tai, ar jie turi pakankamą edukacinį pasirengimą, būtiną postmodernaus meno sklaidoje, buvo gauti šie rezultatai (žr. 6 pav.). Šis klausimas tiek studentams, tiek dėstytojams pasirodė labai sudėtingas.

6 pav. Dėstytojų ir studentų nuomonė apie edukacinio pasirengimo būtinumą postmodernaus meno sklaidoje

Analizuojant gautus duomenys, norėusi atkreipti dėmesį į dėstytojų atsakymus, kurių nuomonės išsiskyrė. 50 proc. dėstytojų mano, jog jie neturi pakankamo edukacinio pasirengimo. Matomai, juos suklaidino antra sakinio dalis „būtiną postmodernaus meno sklaidoje“. 85 proc. studentų nurodė, jog tokio pasirengimo jie neturi.

Paprašyti įvardinti kokį edukacinį pasirengimą jie turi :

Dėstytojai nurodė „universitetinį išsilavinimą“, „studijas“, „edukacinį pasirengimą tarp filosofijos ir dailės šaknų“ bei darbą ugdymo institucijoje.

Studentai nurodė, jog tai „pedagogo kvalifikacija“, „studijos universitete“, „bendras meninis išsilavinimas“, „patirtis įgyta universitete“, „literatūros skaitymas“.

Paprašyti įvardinti kodėl neturi edukacinio pasirengimo, atsakymai buvo šie:

Dėstytojai nurodė, jog „iš principo nėra postmoderno gerbėjai“ ir „to nesiekia“.

Studentai nurodė, jog „nesidomi postmodernizmu“, „universitete į postmodernizmo kryptį nebuvo gilintasi“, jog „neužtenka pasirengimo“, „universitete nagrinėja ne konkrečias meno kūrybos

kryptis, bet jų technikas ir pritaikymo galimybes“, „neturi tokio tikslo“, „trūksta patirties, nes dar nebaigė universiteto“ ir pan.

Apibendrinant gautus rezultatus galima padaryti išvadą, jog tiriamieji neturi pakankamai žinių apie postmodernizmą, postmodernistui būdingus bruožus, todėl negali savęs apibūdinti kaip postmodernistus, turinčius edukacinį pasirengimą, būtiną postmodernaus meno sklaidoje.

Apie tai, kas menininkui yra svarbu, kokie svarbiausi jo palaikymo veiksniai, rezultatai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė

Menininko palaikymo visuomenėje veiksniai

Teiginiai	Visiškai nesvarbu		Nesvarbu		Neturiu nuomonės		Svarbu		Labai svarbu	
	%		%		%		%		%	
	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai
Kolegų palaikymas	7	-	-	13	7	14	64	64	14	7
Pripažinimas	7	-	-	2	-	-	57	60	36	38
Pinigai	-	-	7	2	7	3	79	74	-	20

Gauti duomenys rodo, jog kolegų palaikymas, pripažinimas ir pinigai menininkams yra svarbūs. Kad svarbus kolegų palaikymas, pripažino 64 proc. dėstytojų bei 64 proc. studentų. Pripažinimo veiksnys labai svarbus 36 proc. dėstytojų, svarbus 57 proc. dėstytojų bei labai svarbus 38 proc. studentų, svarbus 60 proc. studentų. Pinigai svarbūs 79 proc. dėstytojų ir 74 proc. studentų.

Šiame klausime tiriamiesiems buvo galimybė įrašyti kitą svarbų menininko palaikymo visuomenėje veiksnį/teiginį, tad pasinaudojusieji šia galimybe pridėjo šiuos teiginius :

Dėstytojų nuomone, tai „sveikata“, „laisvė“, „buvimas savimi“.

Studentų nuomone, tai „išskirtinumas“, „intelektas“, „savirealizacija“, „darbštumas“, „žingeidumas“, „ryžtas“, „tikslo siekimas“, „asmeninės charakterio savybės“, „praktinis pritaikymas“, „darbdavio požiūris“ bei „finansavimas“.

Anot E. Lubytės (2004), šiandien ne laisvas menininkas, kuratorius ar kritikas, o institucija, jos formuojamos vertybinės nuostatos tapo pagrindine įtvirtinimo socialinėje aplinkoje priemone.

Apie tai, kas iš „meno lauko“ dalyvių svarbiausi yra menininkui, buvo sudaryta 10 lentelė.

„Meno lauko“ dalyvių svarbumas menininkui

Teiginiai	Visiškai nesvarbu %)		Nesvarbu %)		Neturiu nuomonės %)		Svarbu %)		Labai svarbu %)	
	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai
Kiti menininkai	7	3	-	20	14	3	64	71	7	2
Senoji menininkų karta	-	-	14	-	14	16	57	83	7	1
Meno kritikai	14	-	-	12	-	10	64	67	14	11
Meno kuratoriai	7	-	7	-	14	7	43	70	21	23
Menininkų sąjungos	14	-	-	-	21	13	57	77	0	9
Meno sklaidos centrai	-	-	14	-	14	2	57	54	7	43
Kultūros ministerija	21	6	36	7	21	60	7	28	7	-
Kultūros rėmimo fondas	29	1	14	-	21	11	14	41	21	47

Iš lentelės matyti, jog visos išvardintos meno lauko dalyvių grupės yra svarbios. 64 proc. dėstytojų mano, jog menininkui svarbūs yra kiti menininkai bei meno kritikai, o 83 proc. studentų išskyrė senąją menininkų kartą, kas šiek tiek nustebino. Nes remiantis S. Doblyte (2011), jauniausi lauko dalyviai, t. y. mažiausiai pasiekę legitimacijos, pripažinimo procese, atmeta tai, ką daro labiausiai išaukštinti veikėjai, jų darbus apibrėždami kaip pasenusius.

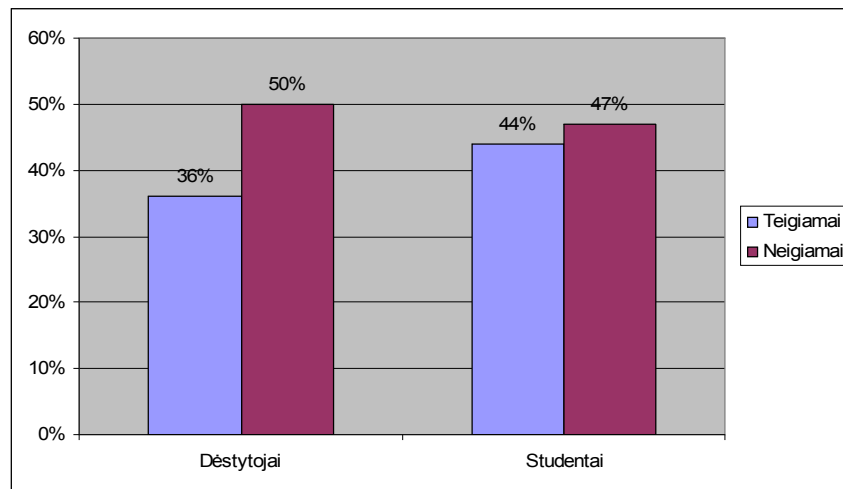
Apie tai, kas visiškai nesvarbu, 21 proc. dėstytojų nurodė Kultūros ministeriją ir Kultūros rėmimo fondą (29 proc.). Vienas dėstytojas įrašė, jog kaip tik Kultūros rėmimo fondas yra labai svarbus. O 20 proc. studentų mano, jog jiems nesvarbūs yra kiti menininkai.

3.4. Menininko – avangardisto bruožai bei avangardistinio lūžio galimybės universitete

Remiantis tarptautinių žodžių žodynu, avangardizmas, XX a. literatūros, dailės ir kitų meno šakų pakraipa, kuriai būdinga tradicinių estetinių normų, vaizdo kūrimo principų neigimas, demonstratyviai naujų, neįprastų, stulbinančių meninės raiškos priemonių propagavimas ir kultivavimas, anarchistinė subjektyvistinė pasaulėjauta, atspindinti nepasitenkinimą buržuazine kultūra, morale, kartais ir buržuaziais socialiniais santykiais. Šios tendencijos ryškios ekspresionizmo, futurizmo, kubizmo, fovizmo, dadaizmo, siurrealizmo, abstrakcionizmo ir kt. srovėse.

Anot D. Striogaitės (2004), Lietuvoje avangardizmas pasireiškė pavėlavęs geru dešimtmečiu ir buvo meno modernėjimo radikaloji linkmė, pabrėžtas vadavimasis iš konservatyvumo ir provincialumo, integravimasis į Europos kultūrą, esminis posūkis į dabarties civilizaciją. Lietuvių avangardizmas buvo kompleksiškas, pasirėmęs vokiečių ekspresionizmu, rusų futurizmu bei kt. modernistinėmis kryptimis, pritaikęs jų patirtį vietos sąlygoms.

Siekiant išsiaiškinti kokia tiriamųjų nuomonė apie avangardizmo mene priėmimą Lietuvos visuomenėje, buvo gautas ryškus nuomonių pasidalijimas tiek dėstytojų tiek studentų tarpe (žr. 7 pav.).

7 pav. Dėstytojų ir studentų nuomonė apie avangardistinio meno priimtinumą Lietuvos visuomenei

Į šį klausimą neatsakė 2 dėstytojai ir 7 studentai, pažymėdami, jog trūksta kito pasirinkimo atsakymui, todėl įrašė, kad visuomenė avangardizmą mene priima „įvairiai“, „pasyviai“ arba „nežino“.

Pasirinkusieji teiginį, kad avangardizmas visuomenėje priimamas teigiamai, nurodė kodėl taip mano :

Dėstytojų nuomone, „*kiekvieno teisė ką mėgti ir ko nemėgti*“, „*dalis visuomenės jaučia norą domėtis menu plačiaja prasme, nori būti išprususiais, apsišvietusiais, o kiti sprendžia paprastai – gražu arba ne*“.

Studentų nuomone, „*avangardizmas keičia nusistovėjusias sroves*“, „*stebina žmones*“, „*šokiruoja*“, „*tai nauja*“, „*įdomu*“, „*modernu*“, „*neįprasta*“, „*plečiamas žmonių akiratis*“, „*patinka naujovės*“ ir kad „*tai priklauso nuo visuomenės grupės, vieni priima, kiti ne*“.

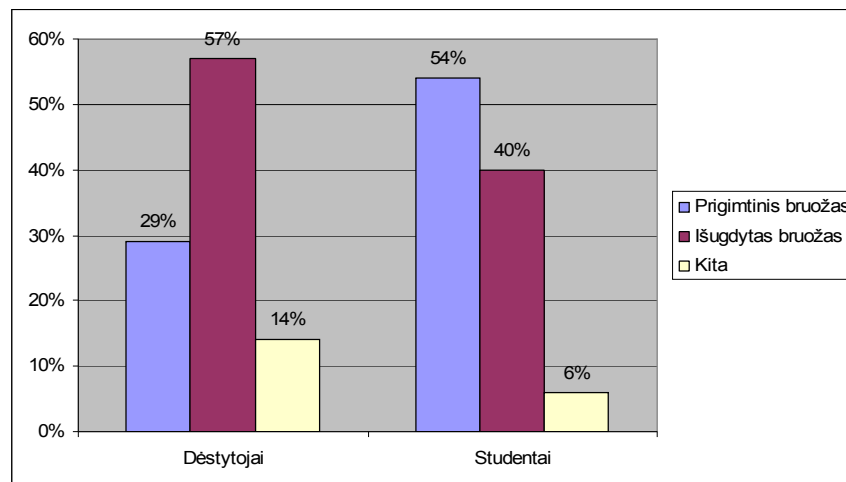
Pasirinkusieji teiginį, kad avangardizmas visuomenėje priimamas neigiamai, nurodė, kodėl taip mano :

Dėstytojų nuomone, „*plačioji visuomenė neturi pakankamo pasirengimo filosofinei meno analizei*“, „*ryškiai pasireiškia provincialumas*“.

Studentų nuomone, „*Lietuvoje mažai žmonių, kurie supranta šiuolaikinį meną*“, „*trūksta kultūrinės patirties, žinių, informacijos*“, „*visuomenė dar per daug suvaržyta*“, „*stagnavusi*“, „*konservatyvi*“, „*lietuviai gana siaurų pažiūrų*“, nes „*gyvename viduramžiais*“ ir pan.

Apibendrinant, galima teigti, jog sovietizacijos įtaka Lietuvos žmonėms padarė didelę žalą stagnuodama meną ir politiškai angažuodama jį pusę amžiaus.

Siekiant išsiaiškinti ar avangardizmas yra prigimtinis ar išugdytas menininko bruožas, tiriamųjų nuomonės pasiskirstė sekančiai (žr. 8 pav.).

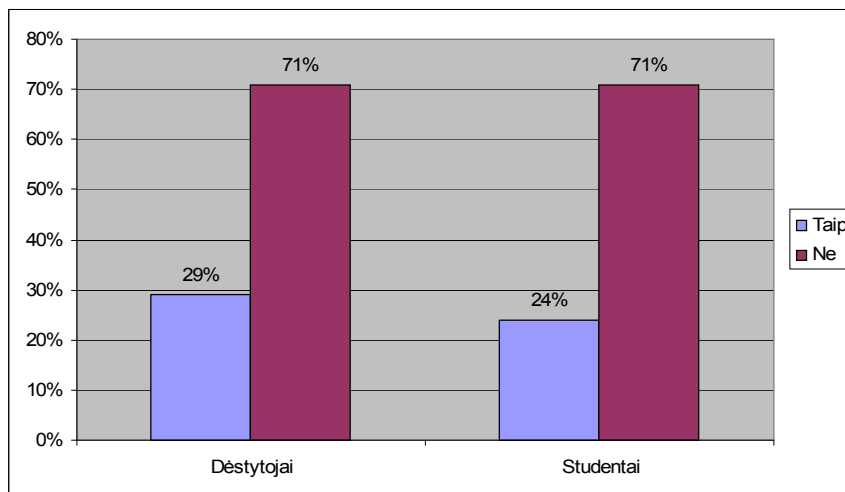

8 pav. Dėstytojų ir studentų nuomonė apie menininko – avangardisto bruožus įtakojančius veiksnius

Gauti duomenys rodo, jog 57 proc. dėstytojų nuomone, avangardizmas yra išugdomas bruožas, o 54 proc. studentų nuomone tai prigimtinis bruožas.

Pažymėjusieji „*kita*“ dėstytojai įrašė, jog tai „*supratimo riba, kuri paveikia arba ne*“ ir kad tai „*vitaminų trūkumas*“. Studentų nuomone, tai „*stilius*“ bei „*skonio reikalas*“.

Individui besimokant, išryškėja tam tikri gabumai ir bruožai. Jei avangardizmas išugdomas bruožas, tuomet svarbu išsiaiškinti ar tiriamieji studijų metu įgijo bruožų, būdingų menininkui – avangardistui. Gauti rezultatai pateikti 9 paveiksle.

9 pav. Dėstytojų ir studentų nuomonė apie asmenybės bruožų, būtinų menininkui – avangardistui, įgijimą studijų metu

Tyrimo metu gauti duomenys rodo, jog 71 proc. dėstytojų bei 71 proc. studentų studijuodami neįgijo menininkui – avangardistui būtinų asmenybės bruožų. Į šį klausimą neatsakė 4 studentai.

Įgijusieji šių asmenybės bruožų, paprašyti įvardinti juos, pateikė šiuos atsakymus :

Dėstytojų nuomone, tai : „pasipriešinimas esamai sistemai“, „igimto menininko refleksos sustiprinimas“, „šiuolaikiškų keistenybių mėgimas“.

Studentų nuomone, tai : „kažko naujo kūrimas“, „laisvas minčių reiškinys kūryboje“, „drąsa“, „ryžtingumas“, „pasitikėjimas savo jėgomis“, „dalyvavimas įdomiuose projektuose“, „stebinimas“ ir pan.

Nemažai reikšmės turi ir pačio asmens bruožai, leidžiantys tapti menininku – avangardistu. Paprašius juos įvardinti, buvo gauti šie atsakymai :

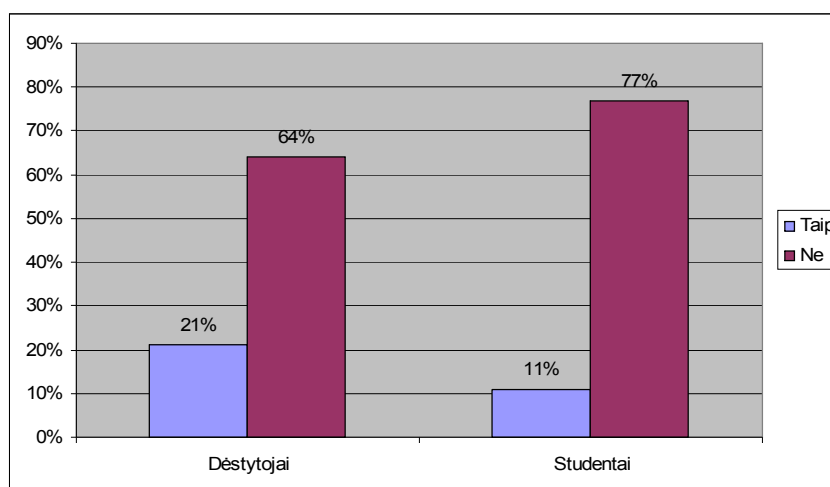
Dėstytojai pažymėjo, jog tai „drąsa“, „įžūlumas“, „susierzinimas“, „intelektualumas“, „smalsumas“, „naujumo paieškos“, „žiūrovo šokiravimas“, „asmens higiena“, „gera nuotaika“.

Studentų nuomone, tai „naujovių ieškojimas“, „drąsa“, „jausmingumas“, „kūrybingumas“, „laisva raiška“, „išskirtinumas“, „žingeidumas“, „originalumas“, „ekstravagantiškumas“, „noras tobulėti“, „noras stebinti“, „kitoks mąstymas“ ir pan.

Siekiant išsiaiškinti kokie bruožai trukdo tapti menininku - avangardistu, buvo gauti šie atsakymai :

Dėstytojai nurodė, jog tai „konservatyvumas“, „vidinė drausmė“, „primityvizmas“, „saiko suvokimas“, „kritikos baimė“, „bloga nuotaika“, „nenoras tapti menininku – avangardistu“ ir pan. Studentai nurodė, jog tai „tradicijų paisymas“, „dėmesys lietuvių tautiniams bruožams“, „savęs ieškojimas įvairiose srityse“, „visuomenės įtaka“, „visuomenės požiūris“, „nustatyti standartai“, „uždarumas“, „fantazijos trūkumas“, „susireikšminimas“, „klasikos mėgimas“, „kuklumas“, „pasyvumas“, „nenoras būti menininku – avangardistu“, „ekstravagantiškumo trūkumas“, „prasta konkurencija su kitais menininkais“ ir pan.

Analizuojant rezultatus matyti, jog 57 proc. dėstytojų ir 40 proc. studentų mano, jog avangardizmas mene yra išugdytas menininko bruožas. Nors tokia jų nuomonė, tačiau patys (didžioji dalis) taip ir neįgavo menininkui – avangardistui būdingų bruožų studijų metu. Todėl sekantis klausimas apie avangardistinį lūžį studijų metu pasirodė sudėtingas ne tik studentams, bet ir dėstytojams, bei sukėlė negatyvių emocijų. Į šį klausimą visai neatsakė 2 dėstytojai ir 11 studentų. Atsakiusiųjų duomenys pateikti 10 paveiksle.

10 pav. Dėstytojų ir studentų nuomonė, apie universitetinių studijų metu įvykusį avangardistinį lūžį

Analizuojant gautus rezultatus, matosi, jog 64 proc. dėstytojų ir 77 proc. studentų nurodo, kad studijų metu avangardistinis lūžis jiems neįvyko. Paprašyti nurodyti kokios priežastys lėmė, jog neįvyko lūžis, gauti šie atsakymai :

Dėstytojai nurodė, jog avangardistinis lūžis studijų metu neįvyko dėl „riboto mąstymo“, „asmenybės bruožų“, „savo proto valdymo“, „avangardo neįmonavimo“ bei ta priežastis, jog „mokėsi praeitame šimtmetyje“.

Studentai nurodė, jog „dar neatėjo laikas“, jog jie „nesidomi avangardu iš esmės“, „turi savo braižą bei kūrybos pobūdį“, „labiau patinka klasika“, jog „universitete to nemoko, neruošia tam“,

„to nepajuto, nes nenorėjo“, „nebuvo tam progos“, „nebuvo tokio tikslo ir poreikio“, „nes nesupranta, kas tas „avangardistinis lūžis““ arba „nežino“. Viena studentė pasiliko prie savo nuomonės, jog „tai įgimtas bruožas, kurio negalima išugdyti“.

Studijų metu patyrusieji avangardistinių lūžių, paprašyti tai pakomentuoti, dėstytojai į šį klausimą neatsakė, o studentai pažymėjo, jog „pakeitė nuomonę į daugelį dalykų“, „išmoko pasitikėti savimi“, „patyrė informacijos ir meninės raiškos galimybių srautą“.

Apie galimybę studijų procese būti kitokiu, iškirtiniu, buvo pateiktas sekantis klausimas, į kurį 43 proc. dėstytojų bei 90 proc. atsakė teigiamai. Studijų procese negali būti iškirtiniais 29 proc. dėstytojų bei 8 proc. studentų. Į šį klausimą visiškai neatsakė 4 dėstytojai bei 2 studentai.

Paprašyti išvardinti studijų dalykus, kuriuose lengviausia išlikti kitokiu, iškirtiniu, tiriamųjų atsakymai buvo labai panašūs, labiau susiję su pasirinktos specialybės dalykais. Dažniausia buvo paminėti šie dalykai : „dizainas“, „grafika“, „skulptūra“, „tapyba“, „praktinės užduotys“, „piešimas“, „kompozicija“, „keramika“ ir t.t.

Analizuojant esamą menininkų situaciją Lietuvoje, kur avangardizmui skiriamas ne pagrindinis vaidmuo, būtų galima padaryti išvadą, jog avangardizmas balansuoja ant svarbumo/nesvarbumo ribos.

3.5. Radikalios krypties menininko asmenybės bruožų bei vidinių išgyvenimų kiekybinis tyrimas

Menininkui labai svarbu puoselėti tam tikrus vidinius bei radikalius bruožus, nes nuo to priklauso jo kūrybos kokybė bei karjera.

Remiantis D. Udriu (2004), vieni kūrėjai yra susiformavę tradicinėje ideologinėje ir pedagoginėje senų laikų sistemoje, yra pasiekę tam tikrą kūrybos lygį, postus, turintys savo nuomonę ir svorį visuomenėje, o kita grupė - tie, kurie nori naujų menų, kuria juos radikaliai ir nepripažįsta jokių kompromisų. Labiausiai nukenčia tarpinė grandis - kūrėjų ir meno supratėjų, kurie nebenori pakyrėjusio, tradicinio, iki skausmo pažįstamo meninio rezultato, tačiau nebeįkerta posmodernistinių ieškojimų ir eksperimentų.

Anot G. Kuprevičiaus (2005), menininkas nebenori būti pavojingas, nes nebenori rizikuoti savo padėtimi dabartinėje visuomenėje. Jis nesiginčija su valdžia, nes toji jam vis dar žada ir kažką duoda. Dabarties menininkas yra gerokai bailus, o jo meno kūriniuose dingsta svarba, gelmė, filosofinis kūrėjo stotas ir kriticizmas. Taigi, menas darosi nuobodus.

Siekiant išsiaiškinti, kaip dėstytojai ir studentai vertina radikalumą ir kiek jis jiems svarbus, buvo pateikti klausimai, o gauti duomenys pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė

Dėstytojų ir studentų nuomonė apie radikalumo svarbą menininkui

Teiginiai	Taip %		Ne %	
	Dėstytojai	Studentai	Dėstytojai	Studentai
Radikaliu menininku gali būti tik asmenybė, maištinga iš prigimties	57	76	36	19
Radikalumas yra svarbus Jums	43	56	43	36

Tyrimo metu gauti duomenys rodo, jog 57 proc. dėstytojų bei 76 proc. studentų mano, jog radikaliu menininku gali būti asmenybė, maištinga iš prigimties. Į šį klausimą neatsakė 1 dėstytojas ir 5 studentai. Apie radikalumo svarbą dėstytojų ir studentų nuomonės pasidalino. 43 proc. dėstytojų ir 56 proc. studentų nurodė, jog radikalumas jiems yra svarbus, o 43 proc. dėstytojų ir 36 proc. studentų mano, jog radikalumas nesvarbus. Į šį klausimą neatsakė 2 dėstytojai ir 8 studentai.

Paprašyti įvardinti, kodėl radikalumas jiems yra svarbus, atsakymai buvo šie:

Dėstytojai pažymėjo, jog radikalumas jiems svarbus todėl, kad „*įneša kažką naujo*“, kad „*radikalumas neleidžia stagnuoti*“, „*sudaro galimybę tobulėti*“, „*yra visa ko variklis*“, „*tai varomoji jėga*“.

Studentai nurodė, jog radikalumas svarbus, nes „*įneša naujų pokyčių*“, „*priverčia susimąstyti*“, „*padeda išreikšti*“, „*atskleisti save*“, jog „*tai lyg maištas prieš save ir aplinką*“, kad „*radikalumas padeda laužyti nusistovėjusias normas visuomenėje*“, „*tai sveikas požiūris į daugelį dalykų*“, „*radikalumo dėka galimas tolimesnis progresas*“ ir pan.

Siekiant išsiaiškinti kodėl radikalumas nesvarbus, buvo gauti šie atsakymai :

Dėstytojai pažymė, jog „*įtaigų, gerą meno kūrinį sukuria ne tik radikalai*“, jog „*nestato savęs į jokių rėmus ir kuria tai ką nori*“, kad „*žmogus keičiasi pagal aplinkybes ir dėl to yra įvairus tam tikrais gyvenimo pasiūlytais tarpniais*“.

Studentai nurodė, jog radikalumas jiems nesvarbus, nes nėra maištininkai, nes „*tai nėra pagrindinė menininkui reikalinga savybė*“, kad „*kūryba reikalinga ir kitur*“, jog „*radikalumas vardan radikalumo nėra gerai, jis reikalingas tik rezultatui pasiekti*“ ir pan., kiti įrašė, kad „*nežino*“.

Apie tai kokie galimi išgyvenimai, pasirinkus menininko – radikalo kelią, buvo gauti šie atsakymai :

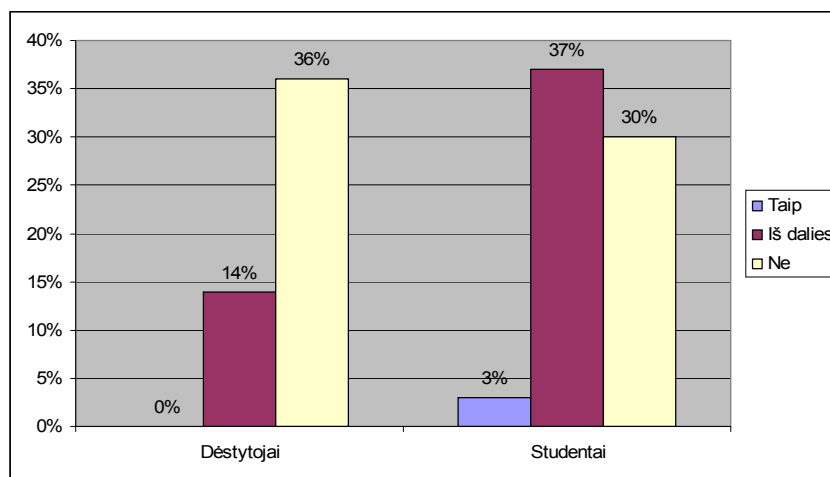
Dėstytojai pažymėjo, jog tai „vidinis pasitenkinimas savo veikla“, „pasitikėjimas savimi“, „nuobodulys“, „sunkus bendravimas su ne savo sferos žmonėmis“ arba, kad „dar nepasirinko menininko – radikalo kelio“.

Studentai daugiausia akcentavo, jog „nežino kokie išgyvenimai, nes nėra radikalai“. Kiti studentai mano, jog „baimė ar nesuklys“, „sunkumai“, „dvasiniai pamąstymai“, „vidinis pasitenkinimas“, „jokių išgyvenimų“ ir pan.

Į klausimus kodėl nežino kokie išgyvenimai, pasirinkus menininko radikalo kelią, dauguma iš viso neatsakė, kai kur įrašydami, jog jie ne radikalai.

Taip pat ir su sekančiu klausimu, jei žino kokie menininko radikalo išgyvenimai, kad juos apibūdintų, beveik niekas neatsakė. Atsakiusieji nurodė, jog tai „pasitenkinimas tuo ką daro“ bei „malonumas būti kitokiu“.

Kaip menininkui kurti tokioje visuomenėje, kurioje gali būti nesuprastas? Siekiant išsiaiškinti ar radikali kryptis menininkas nebijo būti nesuprastas visuomenėje, buvo prašoma pareikšti savo nuomonę (žr 11 pav.). Į šį klausimą neatsakė net 50 proc. dėstytojų ir 30 proc. studentų.

11 pav. Dėstytojų ir studentų nuomonė apie radikali kryptis menininko galimybę būti suprastam/nesuprastam visuomenės

Analizuojant atsakiusių į šį klausimą duomenis matyti, jog 36 proc. dėstytojų „nebijo“ likti nesuprasti visuomenės, o „bijo iš dalies“ – 14 proc. Kaip ir 36 proc. studentų „nebijo“, o 37 proc. studentų „bijo iš dalies“.

Apibendrinant, būtų galima teigti, jog tiriamoji radikalumo svarbos deramai neįvertina. Tik 1 dėstytojas parašė „pasiūlymuose“ jog „Lietuvai reikia daugiau radikalų“. Postmodernistinė visuomenė yra „išlepinta“, todėl menininkas į tai atsižvelgamas, turėtų savo kūrybiškumą nukreipti į kintamą naujumą, kas galėtų tenkinti laisvą rinką bei vartotoją. Šioje pozicijoje ne paskutinį

vaidmenį suvaidintų radikalumo apraiška menininko charakteryje bei jo darbuose. Radikalumas yra visa ko variklis (ne tik mene), skatinantis, apeliuojantis į stebėtojo lūkesčius bei sukrečiantis visa ko mačiusį bei patyrusį vartotoją.

3.6. Menininko karjeros projektavimo galimybių Lietuvoje bei emigraciją skatinančių veiksnių kokybinis tyrimas

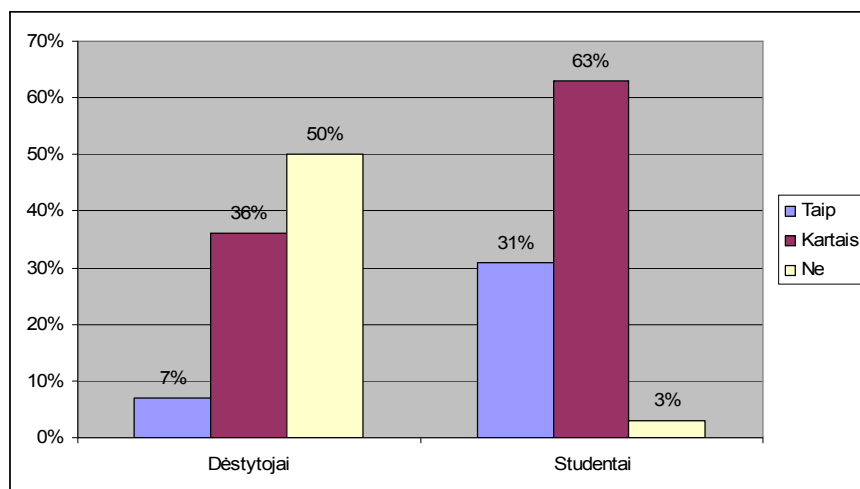
Remiantis R. Kučinskiene (2003), karjerai pasiekti šiuolaikinėmis globalizacijos sąlygomis būtinas strateginis mąstymas, individo gebėjimas konstruktyviai modeliuoti karjeros tikslus ir eigą, gebėjimas greitai persiorientuoti ir prisitaikyti prie pakitusių aplinkybių

Anot D. Augienės (2009), sėkminga karjera - pagrindinė sąlyga asmenybės socialinei adaptacijai, jos pasitikėjimui savo jėgomis, atsakingumui ir gyvenimo stabilumui.

Apie sėkmingą menininko karjerą kalbėti labai sudėtinga. Remiantis anksčiau darbe analizuotu klausimu, kaip visuomenė priima avangardizmą mene (žr. 7 pav.), buvo nustatyta, jog daugumos nuomone, Lietuvos visuomenė avangardizmą mene priima neigiamai. Darant prielaidą, jog didžioji Lietuvos visuomenės dalis nepriima avangardizmo, patys menininkai studijų metu neigijo asmenybės bruožų, būtinų menininkui – avangardistui (žr. 9 pav.), radikalumas taip pat nėra labai svarbus (žr. 11 lentelę), kokia galėtų būti menininko karjera postmodernistinėje visuomenėje ?

Susipažinus su Šiaulių universiteto Menų fakulteto studijų programose nurodytomis karjeros galimybėmis, matomas gana patrauklus vaizdas. Universitete baigę studijas menininkai gali dirbti menininkais kūrėjais įvairiose įstaigose, meno projektų vadovais arba dalyviais, kūrybinių industrijų sferose, organizuoti ir vystyti privatų verslą, dirbti pedagogais ar studijuoti toliau magistrantūroje. Pateiktos karjeros galimybės priklauso nuo pasirinktos specialybės. Kokias karjeros galimybes Lietuvoje mato dėstytojai ir studentai, išdėstyta 3.6.1. ir 3.6.2. skyriuose.

Vienas iš postmodernistinės visuomenės iššūkių – emigracija. Šiandien mūsų šalyje stebimi padidėję emigracijos srautai. Siekiant išsiaiškinti kokia menininkų nuomonė apie tai, buvo pateiktas šis aktualus klausimas.(žr.12 pav.)

12 pav. Dėstytojų ir studentų nuomonė apie emigracijos galimybę

Analizuojant gautus duomenis, matyti gana liūdnas vaizdas. Apie emigraciją galvoja 31 proc. studentų, o 63 proc. studentų apie tai pagalvoja kartais. 50 proc. dėstytojų apie emigraciją negalvoja. Matomai, tai žmonės, kurie jau susikūrę savo karjerą ir gyvenimą Lietuvoje. Tačiau kartais apie emigraciją pagalvoja 30 proc. dėstytojų.

Apie dėstytojų ir studentų emigravimo/neemigravimo priežastis pateikta sekančiuose skyriuose.

3.6.1 Dėstytojų patirtis

Dėstytojai, paprašyti nurodyti priežastis, kodėl negalvoja apie emigraciją akcentavo meilę Lietuvai, savo artimui, draugams, gerą gyvenimą Lietuvoje, įrašydami Lietuvoje gerai žinomus posakius, jog „*niekas nieko niekur ant sidabrinio padėkliuko neatneš*“ ir kad „*visur gerai, kur mūsų nėra*“.

Dėstytojai, paprašyti nurodyti priežastis, kodėl galvoja apie emigraciją, nurodo, jog „*vakaruose didesnės savirealizacijos galimybės*“, „*daugiau perspektyvų*“ bei „*galimybių išpopuliarėti bei tobulėti*“.

Dėstytojų nuomonių apie menininko karjeros galimybes Lietuvoje analizė pateikta 12 lentelėje.

Menininko karjeros galimybės Lietuvoje

Kategorija	Sk.	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Pesimistinis vaizdas	2	Karjeros galimybių ribotumas	3	„Nedideles“; „Labai menkas“; „Minimalias“.
		Karjeros galimybių nematymas	4	„Jokių“; „Labai sunkios tos galimybės“; „Neturi“.
Optimistinis vaizdas	2	Karjeros galimybės, priklausančios nuo asmens norų ir gebėjimų	4	„Visokias, tai priklauso nuo darbštumo, kantrybės, sėkmės, kai kam padeda geras užnugaris“; „Priklauso nuo žmogaus ir jo gebėjimų, savo karjerą turi prasimušti pats“; „Reikia būti labai išūliam, kad apskritai būtų kokios nors galimybės“;
		Karjeros galimybės, priklausančios nuo kitų veiksmų	1	„Tai priklauso nuo kritikos, kuratorių“.
Nereikšmingi	1	Nereikšmingi	2	„Eiti į seimą“; „Nežinau“.

Analizuojant dėstytojų nuomones apie menininko karjeros galimybes Lietuvoje, išskirtos 2 pagrindinės kategorijos „Pesimistinis vaizdas“ ir „Optimistinis vaizdas“. Kategorijos „Pesimistinis vaizdas“ subkategorija „Karjeros galimybių ribotumas“ nurodo, jog Lietuvoje karjeros galimybės labai nedidelės. Kita subkategorija „Karjeros galimybių nematymas“ nepalieka jokių vilčių – „galimybių nėra“. Kategorijos „Optimistinis vaizdas“ subkategorija „Karjeros galimybės, priklausančios nuo asmens norų ir gebėjimų“ suteikia šiek tik vilčių, kad tai priklauso nuo pačio žmogaus sėkmės, norų, jo gebėjimų, darbštumo, išūlumo ir pan. Siauriau išreikšta subkategorija „Karjeros galimybės, priklausančios nuo kitų veiksmų“, kur dėstytojų nuomone karjeros galimybės priklauso nuo kitų veiksmų, tokių kaip kritikai, kuratoriai.

Apibendrinat dėstytojų nuomones, galima padaryti išvadą, jog menininkų karjeros projektavimo galimybės yra menkos, labiau priklausančios nuo pačio individo.

3.6.2. Studentų patirtis

Studentai, paprašyti nurodyti priežastis, kodėl negalvoja apie emigraciją, mano, jog „galima gyventi ir čia“, akcentavo „patriotizmą“ bei „galimybę būti įvertintam čia“.

Studentai, paprašyti nurodyti priežastis, kodėl emigruotų, mano, jog dėl to, kad „Lietuvoje nemato jokių perspektyvų bei karjeros galimybių“, „nemato prasmės būti čia, nes mano esantys Lietuvai nereikalingi“, „dėl didelės bedarbystės“, „vargano atlyginimo“, „finansinio nestabilumo ir t.t. Galvoja, jog užsienyje „lengviau prasimušti, nes ten didesnė meno rinka“, „didesnės galimybės dirbti pagal savo specialybę“, „konfortiškesnis gyvenimas“, „naujos patirtys“, „platesnis akiratis“ ir pan.

Studentų nuomonių apie menininko karjeros galimybes Lietuvoje analizė pateikta 13 lentelėje.

13 lentelė

Menininko karjeros galimybės Lietuvoje

Kategorija	Sk.	Subtakegorija	Sk.	Teiginiai
Pesimistinis vaizdas	2	Karjeros galimybių ribotumas	29	„Manau, kad nedideles“; „Mažai“; „Menkos“; „Nedaug“; „Galimybės itin ribotos“; „Labai mažas, didelė konkurencija, mažas menininkų pripažinimas visuomenėje“.
		Karjeros galimybių nematymas	4	„Neturi jokių galimybių“; „Beveik jokių“; „Praktiškai neturi, jei yra kitoks nei priimta visuomenėje“.
		Karjeros galimybės, susijusios pedagogika	13	„Mokytojo pedagogo, dizainerio, laisvo menininko“; „Nebent dailės ir dizaino pedagogas“; „Gali būti individualus menininkas, dirbti firmose dizaineriu, dirbti mokykloje mokytoju“; „Dirbti teatruose, kultūros centruose, steigti savo teatrą, mokytoju“.

Optimistinis vaizdas	5	Karjeros galimybės, priklausančios nuo asmens norų ir gebėjimų	6	„Prie gero noro yra tų galimybių, parodas rengti puikios galimybės ir pan.“; „Priklauso nuo pasirinktų studijų krypties, ko įgyjai. Šiaip yra posakis gali būti visur geriausias ir gausi viską“; „Tapti savo srities guru“; „Priklauso nuo norų ir talento“;
		Karjeros galimybės, priklausančios nuo gyvenamosios vietos	5	„Karjeros galimybės yra tik sostinėje, prasimušti kituose miestuose yra sunku“; „Lietuvoje –nelabai, nebent kurti sau, vien iš meno neišgyvensi, ypač šiuolaikiniam jaunimui“; „Lietuvoje sunku įsitvirtinti. Reikia, kad būtų kuriama daugiau meno centru, loftu, reikia įteigti visuomenei, kad menas nėra tik nuobodžios parodos“; „Lietuvoje dėl žemo pragyvenimo lygio, dauguma meno sričių tikrai nėra pelninga“.
		Karjeros galimybės, priklausančios nuo kitų veiksnių	5	„Labai minimalias, turi turėti arba labai daug pinigų arba žinomų dėdžių“; „Jei menininkas įvaldo naujausias informacines technologijas, turi supratimą apie vadybą, jis turi puikias galimybes pasiekti užsibrėžtus tikslus Lietuvoje“; „Būti marginalu ir neišgyventi, bet kurti, atstovauti komerciją, bet kažin ar čia menas, dirbti valdiškoje įstaigoje ir tikėtis permainų valstybinėje sistemoje“;
		Neapibrėžtos karjeros galimybės	9	„Įvairios“; „Yra įvairių meninių sferų, kuriose būtų galima įsidarbinti“; „Galima daug pasiekti ir tapti žinomu Lietuvoje“.

Nereikšmingi	1	Nereikšmingi	5	„Lietuvoje pagrindas – politika ir juokdariai“; „Dar nežinau, nes nebaigiau mokslų, viskas bus ateityje“; „Manau, kad mene negali būti tokio dalyko kaip karjera, nes kiekvienas projektas yra unikalus“; „Nežinau“.

Analizuojant studentų nuomones, iškirtos 3 kategorijos „*Pesimistinis vaizdas*“, „*Optimistinis vaizdas*“ bei „*Nereikšmingi*“. Kaip ir dėstytojų patirties analizėje, kategorijos „*Pesimistinis vaizdas*“ subkategorija „*Karjeros galimybių ribotumas*“ nurodo, jog Lietuvoje karjeros galimybės labai nedidelės, o subkategorija „*Karjeros galimybių nematymas*“ nepalieka vilčių – „*jokių galimybių nėra*“. Plačiausiai atkleista kategorija „*Optimistinis vaizdas*“. Didžiausia subkategorija „*Karjeros galimybės, susijusios su pedagogika*“ nurodo, jog studentai mato karjeros galimybes, daugiausia susijusias su pedagogine veikla. Kita subkategorija „*Neapibrėžtos karjeros galimybės*“ atskleidžia, kad karjeros galimybės gali būti labai įvairios. Vienodai reikšmingos subkategorijos „*Karjeros galimybės, priklausančios nuo asmens norų ir gebėjimų*“, „*Karjeros galimybės, priklausančios nuo gyvenamosios vietos*“ bei „*Karjeros galimybės, priklausančios nuo kitų veiksnių*“. Jų turinys iliustruoja, kad menininko karjera priklauso nuo pačio individo, jo noro, talento, taip pat karjerai turi reikšmės gyvenamoji vieta, kuri nurodoma kaip Lietuvos sostinė arba užsienis.

Apie tai kiek menininko karjerai įtakos turi gyvenamoji arba kūrybinė vieta, menininkų požiūriai išsiskiria. Remiantis E. Krukauskiene ir kt. (2003) ekspertų nuomone, sėkmingos karjeros galimybės sukonzentruotos tik sostinėje ir didmiesčiuose. Dalis tyrime dalyvavusių menininkų mano, jog gyvenant nedideliame Lietuvos mieste ar kaime sunku būti pastebėtam, nes tapti žinomu be sostinės galerijų, institucijų, leidyklų, redakcijų, galima nebent tarp giminaičių. O ir pripažintų menininkų darbus daug mieliau vartoja visuomenė, atsilygindama ne tik dėmesiu, bet ir pinigais. Tačiau ne visi menininkai tam pritaria. Dalis jų abejoja centrų kompetencija ir bešališkumu. Jų nuomone, užsidarę savo klane centrų menininkai mato ir girdi tik „savus“.

Apibendrinant gautus duomenis, galima padaryti išvadą, jog menininko karjera postmodernistinėje visuomenėje sudėtinga, tačiau įmanoma, priklausanti nuo pačio individo bei kitų įvairių veiksnių. Tiesiog reikia prisitaikyti prie esamų sąlygų. Visuomenė, būdama demokratiška, savo dauguma nulemia ir menininko karjeros pasirinkimą. Turime tokį pasirinkimą, kokio esame verti, turime tai, ką patys sukūrėme, tačiau bet kuriuo atveju menas išlieka.

IŠVADOS

- Tyrimo metu gauti rezultatai ir jų analizė rodo, kad iškelta tyrimo hipotezė pasitvirtino iš dalies. Menininkai, kūrybos sferos darbuotojai, nepriima postmodernistinės visuomenės iššūkių, nes juose neižvelgia naujų karjeros galimybių.
- Lietuvos rinka nėra palanki radikaliai menininkui, o radikalumas Lietuvoje nėra lemtingas menininko karjeros projektavimo bruožas. Avangardizmas Lietuvoje balansuoja ant svarbumo/nesvarbumo ribos ir jam skiriamas ne pagrindinis vaidmuo. Tiriamųjų nuomone, Lietuva yra nurodoma kaip apatiška postmodernistiniams pokyčiams, o mene nėra būtinas postmodernistinių iššūkių paisymas.
- Tiek turintys patirtį kūrybos sferos dėstytojai, tiek mažai patirties turintys studentai, neižvelgia naujų galimybių karjeros projektavimui. Menininko rengimas vyksta orientuojantis į tradicinį menininko rengimo modelį, kai menininko darbai buvo angažuoti į politiškai angažuatą produkciją, kuri toje visuomenėje turėjo vartotojišką galią. Šiuolaikinėmis postmodernistinės visuomenės iššūkių sąlygomis tradicinis mokymo modelis yra neperspektyvus, nes jis yra nesusijęs su laisva rinka.
- Tiriamieji iš dalies suvokia, jog gyvena kitokioje visuomenėje nei buvusioji, tačiau karjeros projektavimo nesieja su postmodernistinės visuomenės iššūkiais, tokiais kaip konkurencija, kokybė, vartotojų įvairovė. Studentus domina vartotojų gausa, tačiau jie nepakankamai orientuojasi į elitinio sluoksnio vartotojus, kurių yra mažuma.
- Tiriamieji pageidauja, jog jų veikla būtų finansuojama iš Valstybės biudžeto lėšų, kuriomis disponuoja Kultūros ministerija. Jų nuomone, turėtų būti įsteigtas specialus valstybinis menininkų rėmimo fondas.
- Nūdienos sąlygomis aukštojoje mokykloje studijų procesas orientuotas tik į vieno, tradicinio tipo menininko rengimą, kur pagrindą sudaro tradicinio pobūdžio meno dalykai, nepakankamai dėmesio skiriama pilietiniam, filosofiniam, kultūrologiniam būsimų menininkų išprusimui bei trūksta praktinio parengimo. Menininkai menkai susipažinę su sąvokomis „postmodernizmas“, „radikalumas“ bei „avangardizmas“, kas leidžia įtarti, jog universitetinėse studijose trūksta ir meno filosofijos pagrindų.
- Didžioji dauguma studentų karjeros neprojektuoja Lietuvoje, o orientuojasi į galimybes emigruoti į užsienį.
- Menininkai Lietuvoje dažniausiai balansuoja tarp savo galimybių bei poreikių, o tai sudaro jų, kaip kūrėjų diskomfortą. Jie gali kurti aukštos kokybės produktą, tačiau daugumai vartotojų tai nereikalinga. „Pop“ kultūra suvaržo tai, kas nebūtinai atitinka menininko

kūrėjo, ypač avangardisto, siūlomus produktus. Laisvoji rinka užpildyta „kiču“, tenkinančiu masinio vartotojo poreikius. Tokiu būdu jautresnės sielos menininkai „išbalansuojami“, verčiami reaguoti jautriai, kartais netgi dramatiškai.

- Demokratiškos visuomenės dauguma nulemia menininko karjeros pasirinkimą. Turime tokį pasirinkimą, kokio esame verti, turime tai, ką patys sukūrėme, tačiau bet kuriuo atveju menas išlieka. Tiesiog reikia prisitaikyti prie esamų sąlygų bei analizuoti postmodernistinės visuomenės iššūkius.

REKOMENDACIJOS

Menininkų studijų programų aukštosiose mokyklose sudarytojams:

- Menininko, kaip kūrybos sferos darbuotojo rengimą sieti ne su tradiciniu modeliu, kuris nėra orientuotas į vartotojų rinkos įvairovę, o su postmodernistinės visuomenės iššūkiais, tokiais kaip laisvoji rinka, konkurencija, vartotojų segmentavimas ir pan.
- Studijų procese siekiant rengimo, orientuoto į rezultatą ir menininko rengimo kokybę, siūlytina įjungti studentus į karjeros projektavimo procesą ir ugdyti projektavimui būtinas kompetencijas.
- Atkreipti dėmesį į verslumo kompetencijos plėtojimo galimybes, kurios galėtų būti realizuojamos įvedant į studijų programą tokį modulį kaip „Menininko verslumo ugdymas“.
- Siekiant sustiprinti būsimo menininko pasaulėžiūrą, suvokti prasmingumą, postmodernistinės visuomenės teikiamų iššūkių, tampančių galimybę, į studijų programas traukti šiuos modulius : „Meno psichologija“, „Meno filosofija“, „Meno sociologija“.

Aukštųjų mokyklų dėstytojams:

- Siūlytina kritiškai žvelgti į savo, kaip menininko patirtį, įgytą postsovietinėje visuomenėje, kurioje nebuvo laisvos minties menė. Į studentą, būsimą menininką žvelgti kaip į naują postmodernistinės visuomenės kultūros atstovą bei išvelgti įvairių tipų menininkų galimybes rengimo ir karjeros projektavimo procesuose.
- Dialogo keliu siekti patirties dalinimosi tarp dėstytojo ir studento. Atsižvelgti į kontekstualumą.

Studentams:

- Meno studijas universitetuose reikėtų orientuoti ne tik į profesinį rengimo universalumą, bet ir į menininkui, kaip kūrybos sferos darbuotojui, būdingus bruožus.
- Mokyti kompetencijų patirties perėmimui vieniems iš kitų ir įsijungti į karjeros projektavimo, kaip mokymąsi visą gyvenimą, procesą.
- Profesinį pasirengimą sieti su postmodernistinės visuomenės iššūkiais ir mokyti paversti iššūkius galimybėmis.

Universitetų karjeros centrams:

- Konsultavimo paslaugas sieti su postmodernistinės visuomenės iššūkiais, tokiais kaip vartotojų įvairovė, daugiau orientuoti studentus į elitinio sluoksnio vartotojus bei karjeros projektavimą Lietuvoje.
- Postmodernistinės visuomenės iššūkius paversti naujomis galimybėmis.

LITERATŪRA

1. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B., Maknienė I., Palujanskienė A. (2003). *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Utena.
2. Andriekienė R. M., Anušienė B. (2006). *Andragoginiai kompetencijų tobulinimo aspektai tęstiniame profesiniame mokyme*. Klaipėda.
3. Augienė D. (2009). *Karjera : nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiaulių universiteto leidykla
4. Baumanas Z. (1998). *Sociologinė postmodernumo teorija*. [Žiūrėta 2012-02-15] Prieiga per internetą http://www.ku.lt/sociologija/files/1998-_2_-68-76.pdf.
5. Bernard E. (1999). *Modernusis menas*. Gamta.
6. Bitinas B. (2006). *Edukologinis tyrimas : sistema ir procesas*. Vilnius; Kronta.
7. Brener A., Schurz B. (2008). *Ką daryti? 54 kultūrinio pasipriešinimo valdžiai technologijos vėlyvojo kalitalizmo epochoje*. Vilnius.
8. Dawis R.V. (1994). *The theory of work adjustment as convergent theory*. Savickas M.L., Lent R.W. Convergence in career development theories. Implications for Science and Practice. Palo alto.
9. Diržys R. (2008). *Radikalus menas, jo srovės ir istorija*. [žiūrėta 2009 03 15]. Prieiga per internetą < <http://kunigundainfo.blogas.lt/radikalus-menas-jo-sroves-ir-istorija-15.html> >.
10. Doblytė S. (2011). *Lietuvos meno laukas : jaunujų meno kūrėjų požiūris*. Kultūra ir visuomenė. 2 (2).
11. Donskis L. (2001). *Moderniosios sąmonės konfigūracijos. Kultūra tarp mito ir diskurso*. Vilnius; Baltos lankos.
12. Fromas Ė. (1990). *Turėti ar būti ?* Vilnius; Mintis
13. Gardner H. (1983). *Frames of Mind : The Theory of Multiple Intelligences*. Department of Psychology, Yale University.
14. Gaižutis A. (1993). *Kultūros vertybės ir erzacai*. Vilnius; Academia.
15. Gaižutis A. (1998). *Meno sociologija*. Vilnius; Enciklopedija.
16. Gaižutis A. *Postmoderno poetizmai rinkos sąlygomis*. [Žiūrėta 2012-02-22]. Prieiga per internetą <http://www.ku.lt/sociologija/files/1998-_2_-218-223.pdf>.
17. James W. (1995). *Pragmatizmas: naujas kai kurių senų mąstymo būdų pavadinimas*. Vilnius.
18. Jarvis P. (2001). *Mokymosi paradoksai*. Kaunas.
19. Jokubaitis A. *Meno ir politikos santykio problema*. Darbai ir dienos. 2007. Vytauto didžiojo universitetas, psl. 119

20. Jovaiša L. (1999). *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius : Agora.
21. Kalkiūtė E. (2009). *Šiuolaikinio meno paskirtis : šokiruoti ar klausti ?* [Žiūrėta 2012-02-22]. Prieiga per internetą < http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3246&kas=straipsnis&st_id=15135>.
22. Kavolis V. (1996) *Kultūros dirbtuvė*. Vilnius; Baltos lankos.
23. Kinčinaitis V. (2002). *Radikalumo per/versijos, Fluxus : šiuo atveju fluxus : in this case, mokslinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai.
24. Kristeva J. (2009). *Maišto prasmė ir beprasmybė. Psichoanalizės galios ir ribos I*. Vilnius.
25. Krukauskienė E., Kublickienė L., Matulionis A., Rapoportas S., Šutinienė I. (2003). *Menininkas ir valstybė : Socialinis psichologinis aspektas*. Kolektyvinė monografija. Vilnius; Eugrimas.
26. Kulikova I.S. (1978). *Ekspresionizm v iskustve. Nauka*.
27. Kuprevičius G. (2005). *Tradicinė, masinė ir modernioji kultūra*. Nemunas. [Žiūrėta 2012-02-23]. Prieiga per internetą <[http://test.svs.lt/?Nemunas;Number\(47\);Article\(562\)](http://test.svs.lt/?Nemunas;Number(47);Article(562))> .
28. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Kaunas.
29. Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos internetinė svetainė. *Meno kūrėjai*. [Žiūrėta 2012-02-22]. Prieiga per internetą http://www.lrkm.lt/go.php/lit/Meno_kurejai/450/7/198/1 .
30. Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymo pakeitimo įstatymas 2010 m. lapkričio 9d. Nr. XI-1101.
31. Lubytė E. (2001). *Dailininko padėtis Lietuvoje : pageidavimai ir galimybės. Dešimtojo dešimtmečio dailės procesai ir kontekstai*. Straipsnių rinkinys, Vilnius.
32. Lubytė E. (2004). *Meno gyvenimas Lietuvoje : naujoji vadyba ar būtinoji gintis ?*. Meno aritmetika. Sud. E. Žalpys. Vilnius; Tyto alba.
33. Mickūnas A., Stewart D. (1994). *Fenomenologinė filosofija*. Vilnius; Baltos lankos.
34. Musneckienė E. (2006). *Vizualinio meninio ugdymo kaita kultūrinių ir edukologinių paradigmu kontekstuose*. [Žiūrėta 2011-12-14]. Prieiga per internetą <<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2006/84/m127-134.pdf>> .
35. *Meninis ugdymas*. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. [Žiūrėta 2012-02-14]. Prieiga per internetą <<http://www.smm.lt/ugdymas/docs/Meninis.pdf>> .
36. Nakov A. (1991). *Ruskij avangard*. Maskva; Iskustvo.
37. Novickas A. (2010). *Architektūros ir dailės prasmių paieška išplėstiniame šiuolaikinės meninės kūrybos lauke*. [Žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą <http://www.tpa.vgtu.lt/upload/urban_zur/tpa_vol35_no1_5-17_novickas.pdf>.

38. *Paramos jauniems menininkams 2007-2015 metų programa*. 2007-03-14d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 376.
39. Pocevičius D. (2008). *Vienos akcionizmas (1960-1970)*. Tapyba kaip nusikaltimas. Šiaurės atėnai, 2008-08-01 Nr. 903, [žiūrėta 2009 02 20]. Prieiga per internetą <http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=903&kas=spaudai&st_id=16150>.
40. Pocevičius D. (2008). Brener, A, Schurz B. (2008). *Ką daryti? 54 kultūrinio pasipriešinimo valdžiai technologijos vėlyvojo kapitalizmo epochoje*. Vilnius.
41. *Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo metodika*. [Žiūrėta 2012-03-01]. Prieiga per internetą <http://skc.vdu.lt/downloads/prof_orient/profesines_karjeros_planavimo_gebejimu_ugdymo_d_metodika.pdf>
42. Pukelis K. (2003). *Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje : nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui*. Profesinis rengimas : Tyrimai ir realijos. Kaunas : VDU Profesinio rengimo studijų centras.
43. Rubavičius V. (2010). *Postmodernusis kapitalizmas*. Vilnius.
44. Samalavičius A. (2003). *Universiteto idėja ir akademinė industrija*. Vilnius; Kultūros barai.
45. Striogaitė D. (2004) . *Avangardizmas*. [Žiūrėta 2012-04-20]. Prieiga per internetą <<http://www.lle.lt/FMPro?-db=lle2004.fp5&-format=detail.htm&-lay=straipsnis&-op=eq&Antraste=Avangardizmas&-find>>.
46. Šiaulių universiteto Menų fakulteto internetinė svetainė. [Žiūrėta 2012-04-14]. Prieiga per internetą <<http://www.su.lt/stojantiesiems/2897-sp-apr>> .
47. Šliogeris A. (1985). *Žmogaus pasaulis ir egzistencinis mąstymas*. Vilnius; Mintis.
48. Trilupaitytė S. (2003). *Šiuolaikinis menas Vilniaus dailės akademijoje*. Vilnius, kaip dailės mokymo ir sklaidos centras. Vilnius.
49. Trilupaitytė S. (2007). *Kūrybos laisvės diskursai vėlyvojo sovietmečio ir pirmųjų nepriklausomybės metų Lietuvos dailės gyvenime*. Menotyra. T 17, Nr. 2, psl. 4
50. Trilupaitytė S. (2007). *Ar Fluxus Vilniuje ? Paroda „Fluxus tinklai Vidurio Rytų Europoje*. [žiūrėta 2009 04 10]. Prieiga per internetą <http://www.culture.lt/7md/?leid_id=781&kas=straipsnis&st_id=7841>.
51. Turčin V.S. (1993). *Po labirintam avangarda*. Izdalestvo Moskovskovo universiteta.
52. Turauskaitė K. (2009). *Universiteto dailės specialybės absolventų karjeros projektavimo kompetencijos ir ekspektacijos karjerai*. Magistro darbas. Šiauliai.
53. Tarptautinis žodžių žodynas. [Žiūrėta 2012-04-20]. Prieiga per internetą <www.zodynas.lt/tarptautiniu-zodziu/A/avangardizmas>.
54. Informacinis portalas „Menas. Šiauliai.lt. [Žiūrėta 2012-03-15]. Prieiga per internetą <http://www.menas.siauliai.lt/>.

PRIEDAI

Gerb. Respondente,

Ši anketa skirta ištirti būsimų menininkų karjeros galimybes, orientuotas į meno ir menininko paskirtį postmodernistinėje visuomenėje. **Apklausa anoniminė** (vardo, pavardės rašyti nereikia).

Duomenys bus naudojami tik mokslo reikalams ir yra konfidencialūs.

Anketa sudaryta iš dvejetainio tipo klausimų.

Į klausimus, kuriuose pateikti atsakymai, reikėtų atitinkamuose langeliuose pažymėti – x.

Į klausimus, kur nėra atsakymų, reikėtų parašyti savo nuomonę 2-3 sakiniais.

1. Lytis : ☐ Vyras	☐ Moteris	
2. Amžius : ☐ nuo 18 iki 30m.	☐ virš 30 m.	
3. Jūsų gyvenamoji vieta :		
☐ miestas	☐ miesto tipo gyvenvietė	☐ kaimas
4. Jūsų išsilavinimas :		
☐ vidurinis	☐ aukštesnysis	
☐ profesinis	☐ aukštasis	
Jei šiuo metu studijuojate, įrašykite studijų programą ir kursą		

5. Ar baigėte kokią nors kitą meno mokyklą :	☐ taip	☐ ne
Jei taip, tai kokią, įrašykite.....		
6. Kodėl pasirinkote menininko profesiją :		
....		
7. Kuo ši profesija svarbi Lietuvai :		
.....		

.....

.....

8. Ar tenkina Jus menininko rengimas universitete :

taip ne

9. Jei, Jūsų nuomone, nepakanka studijų metu įgyto pasirengimo profesinei veiklai, tai ko labiausiai trūksta :

Teiginiai	Labai trūksta	Trūksta	Neturiu nuomonės	Netrūksta	Visiškai netrūksta
Teorinių žinių					
Praktinio pasirengimo					
Universalių, bendrųjų asmeninio pobūdžio mokėjimų ir gebėjimų (organizuotumo, komunikabilumo, savarankiškumo, atsakingumo, sisteminio mąstymo ir kt.)					

10. Jeigu tenkina studijos ir rengimas profesinei veiklai, tai – kodėl? (nurodykite 2-3 priežastis)

.....

.....

11. Kas, Jūsų nuomone, menininkui svarbiau :

Teiginiai	Visiškai nesvarbu	Nesvarbu	Neturiu nuomonės	Svarbu	Labai svarbu
Kolegų palaikymas					
Pripažinimas					
Pinigai					
Kita (įrašykite)					
.....					

12. Ar Jums yra svarbu, kad menininko sukurtas kūrinys pasiektų plačią auditoriją :

taip ne

13. Jei taip, tai kodėl : (parašykite 2-3 sakinius)

.....

.....

.....

14. Jei ne, tai kodėl : (parašykite 2-3 sakinius)

.....

.....

.....

15. Kokiais būdais siektumėte, kad Jūsų sukurtas meno kūrinys būtų svarbus platesnei auditorijai :

.....

.....

.....

16. Kas, Jūsų nuomone, menininkui svarbiau :

Teiginiai	Visiškai nesvarbu	Nesvarbu	Neturiu nuomonės	Svarbu	Labai svarbu
Kiti menininkai					
Senoji menininkų karta					
Meno kritikai					
Meno kuratoriai					
Menininkų sąjungos					
Meno sklaidos centrai					
Kultūros ministerija					
Kultūros rėmimo fondas					

17. Ar galite save apibūdinti, kaip postmodernistą :

taip ne

18. Jei negalite, tai kodėl :

.....

.....

.....

19. Kokie bruožai Jums būdingi kaip postmodernistui :

.....

.....

20. Ar Jūs turite pakankamą edukacinį pasirengimą, būtina postmodernaus meno sklaidoje :

taip ne

21. Jei taip, tai įvardinkite kokį edukacinį pasirengimą turite :

.....

.....
.....

22. Jei ne, tuomet nurodykite kodėl :

.....
.....
.....

23. Kaip Lietuvos visuomenė priima avangardizmą mene :

teigiamai   neigiamai

24. Jei teigiamai, tai kodėl :(apibūdinkite 2-3 sakiniais)

.....
.....

25. Jei neigiamai, tai kodėl: :(apibūdinkite 2-3 sakiniais)

.....
.....
.....

26. Kaip manote, ar avangardizmas yra :

prigimtinis menininko bruožas   išugdytas menininko bruožas

kita

Jei kita, įrašykite .....

27. Ar studijuodami įgijote asmenybės bruožų, būtinų menininkui - avangardistui :

taip   ne

28. Jei taip, tai kokių :

.....
.....

29. Kokie Jūsų asmenybės bruožai leidžia jums tapti menininku - avangardistu?

.....
.....
.....

30. Kokie bruožai Jums trukdo tapti menininku - avangardistu :

.....

.....
.....
31. Ar universitetinių studijų metu įvyko avangardistinis lūžis Jumsė :

taip

ne

32. Jeigu ne, tai – kodėl?

.....
.....
.....

33. Jeigu taip, tai – kodėl?

.....
.....
.....

34. Ar galite studijų procese būti kitoks, išskirtinis :

taip

ne

35. Kokių dalykų studijose Jums lengviausia yra išlikti kitokiu, išskirtiniu :

.....
.....
.....

36. Ar sutinkate su teiginiu, kad radikaliu menininku gali būti asmenybė, maištinga iš prigimties? :

taip

ne

37. Ar Jums svarbus radikalumas :

taip

ne

38. Jei svarbus, tai kodėl :

.....
.....
.....

39. Jei nesvarbus, tai kodėl :

.....
.....

.....
40. Jeigu esate radikalios krypties menininkas ar nebijote būti nesuprastas visuomenėje :

- taip
- iš dalies
- ne

41. Kokie vidiniai išgyvenimai išskyla, pasirinkus menininko – radikalo kelią :

.....
.....
.....

42. Jei nežinote, tai kodėl :

.....
.....
.....

43. Jei žinote, tai trumpai apibūdinkite išgyvenimus :

.....
.....
.....
.....

44. Kokias karjeros galimybes turi menininkas Lietuvoje : (apibūdinkite 2-3 sakiniais)

.....
.....
.....
.....
.....

45. Ar nors kartą pagalvojote apie emigraciją ?

- taip, galvoju dažnai
- kartais
- niekada

46. Jeigu ne, tai – kodėl?

.....
.....
.....

47. Jeigu taip, tai – kodėl?

.....
.....
.....

48. Gal turite kokių pasiūlymų .....

.....
.....
.....

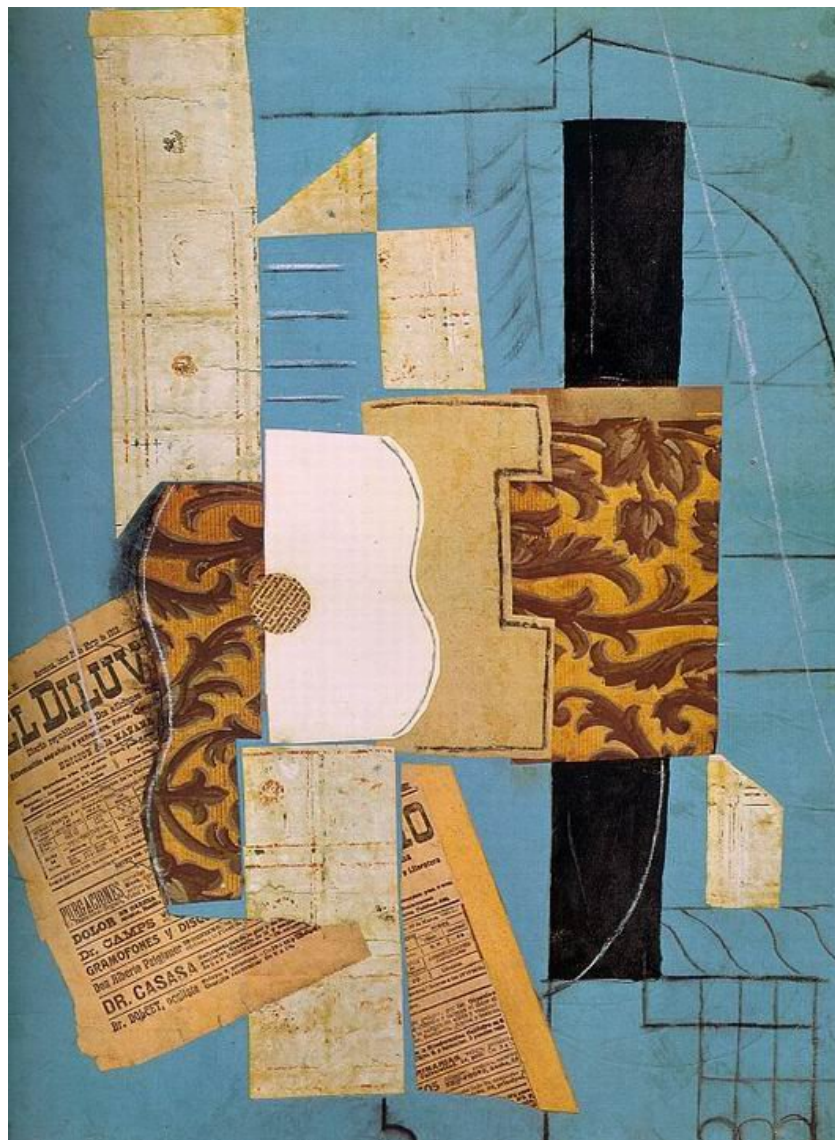
Dėkojame už atsakymus ir šiai anketai užpildyti sugaištą laiką

K. Malevičiaus “Suprematizmas” (po A. Brenerio akcijos)

Hermano Nitscho “Orgijų ir misterijų teatro akcija”

Pablas Picasas. Gitara

Marselis Diušanas. Fontanas

Jurgis Mačiūnas. Fluxus dėžutės